

Aprobat
prin Decizia CRD Centru

nr. 01-02 din 17.03.2026

RAPORT DE EVALUARE

al Programului Operațional Regional Centru pentru perioada 2022-2025

Cuprins

ABREVIERI	3
LISTA TABELELOR	4
LISTA FIGURILOR	4
I. INTRODUCERE.....	5
1.1. Cadrul logic de intervenție al Programului.....	5
1.2. Scopul și obiectivele evaluării	8
1.3 Provocări identificate	8
II. METODOLOGIA DE EVALUARE POR	9
2.1 Descrierea metodologiei utilizate	9
2.2 Criteriile de evaluare.....	10
III. GUVERNANȚA REGIONALĂ	11
3.1 Informații generale despre Regiunea de Dezvoltare Centru	11
3.2 Cadrul legal.....	11
3.3 Autorități și instituții responsabile	11
IV. REALIZAREA OBIECTIVELOR ȘI PRIORITĂȚILOR REGIONALE	16
4.1. Obiectivul general 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă	16
4.2. Obiectivul General 2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC	27
4.3. Obiectivul General 3: Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională	33
4.4 Indicatorii țintă realizați la nivelul RDC.....	35
V. EVALUAREA REALIZĂRII POR Centru 2022-2025	35
5.1 Relevanța programului	35
5.2 Eficiența.....	36
5.3 Eficacitatea	36
5.4 Impact	36
5.5 Durabilitate	37
5.6 Principalele concluzii extrase din evaluare	37
5.7 Recomandări pentru îmbunătățirea documentului de politică publică	39
ANEXE. CADRUL DE INDICATORI PE DOMENII DE INTERVENȚIE	41

ABREVIERI

AAS	Aprovizionare cu apă și sanitație
ADR	Agenția de Dezvoltare Regională
APC	Autoritate Publică Centrală
APL	Administrația Publică Locală
BERD	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare
BM	Banca Mondială
BMZ	Ministerul Federal pentru Cooperare Economică și Dezvoltare a Germaniei
BNS	Biroul Național de Statistică
CRD	Consiliul Regional de Dezvoltare
CNCDRL	Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale
FNDRL	Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală
GIZ	Agenția de Cooperare Internațională a Germaniei
HG	Hotărâre de Guvern
MDED	Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării
MDL	Leu moldovenesc
MEC	Ministerul Educației și Cercetării
MIDR	Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale
ODD	Obiective de dezvoltare durabilă
PIB	Produs Intern Brut
PMU	Plan de Mobilitate Urbană
POR	Program Operațional Regional
PRU	Program de Revitalizare Urbană
PNUD	Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare
PUG	Plan Urbanistic General
RM	Republica Moldova
SEAU	Stație de Epurare a Apelor Uzate
SND	Strategia Națională de Dezvoltare
SNDR	Strategia Națională de Dezvoltare Regională
UAT	Unitate administrativ-teritorială
UE	Uniunea Europeană
USAID	Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională
UIP	Unitate de Implementare a Programului KfW

LISTA TABELELOR

Tabelul 1. Viziunea strategică și Obiectivele generale stabilite în POR Centru 2022-2024.....	6
Tabelul 2. Sinergia programului cu strategiile naționale și sectoriale.....	7
Tabelul 3. Progresul implementării proiectelor pe municipii - beneficiare (după număr proiecte pe etape ale implementării).....	21
Tabelul 4. Proiecte implementate în cadrul Direcției prioritare 1.1, perioada 2022-2025	22
Tabelul 5. Proiecte implementate în cadrul Direcției prioritare 1.2, perioada 2022-2025	24
Tabelul 6. Aprovizionarea cu apă a locuințelor din RDC în perioada 2021-2024	28
Tabelul 7. Extinderea infrastructurii de apă în RDC	28
Tabelul 8. Proiecte implementate în cadrul Direcției prioritare 2.1, perioada 2022-2025	30
Tabelul 9. Valorificarea proiectelor în cadrul domeniului eficiență energetică	32
Tabelul 10. Indicatori de impact la nivelul RDC	35
Tabelul 11. Cadrul de indicatori din domeniul revitalizare urbană.....	41
Tabelul 12. Cadrul de indicatori în domeniul turism	42
Tabelul 13. Cadrul de indicatori în cadrul domeniului de intervenție apă și sanitație.	43
Tabelul 14. Dotarea cu sisteme de apeduc/sanitație ale gospodăriilor din RDC.....	44

LISTA FIGURILOR

Figura 1. Regiunea de Dezvoltare Centru, harta administrativă	11
Figura 2. Structura CRD Centru 2023-2027	12
Figura 3. Ciclul de selectare a proiectelor de dezvoltare regională.....	14
Figura 4. Valorificarea mijloacelor financiare ale FNDRL pentru RDC, MDL	14
Figura 5. Bugetul proiectelor din POR Centru 2022-2025,	15
Figura 6. Stadiul de implementare proiectelor incluse în POR Centru 2022-2025.....	15
Figura 7. Ponderea PIB, 2022	17
Figura 8. Evoluția produsul intern brut regional în perioada 2019-2022	18
Figura 9. Evoluția ratei de ocupare a populației în RDC,%	18
Figura 10. Evoluția ratei șomajului BIM	18
Figura 11. Numărul stațiilor de epurare din RDC	29
Figura 12. Repartizarea proiectelor	38

I. INTRODUCERE

1.1. Cadrul logic de intervenție al Programului

Politica de dezvoltare regională din Republica Moldova se înscrie în contextul consolidării relațiilor instituționalizate cu Uniunea Europeană, cadrul politico-juridic al cooperării moldo-europene conținând prevederi explicite privind cooperarea sectorială relevantă. În acest sens, dezvoltarea regională constituie un domeniu prioritar de intervenție, aliniat principiilor și practicilor europene.

Cadrul legal care reglementează politica de dezvoltare regională este asigurat, în principal, de Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională, care stabilește obiectivele strategice, cadrul instituțional, competențele autorităților implicate, precum și instrumentele specifice necesare pentru implementarea acestei politici în Republica Moldova. Totodată, Legea nr. 438-XVI, în capitolul dedicat planificării dezvoltării regionale (cu modificările operate în anul 2018), reglementează procesul de elaborare și implementare a Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională (SNDR), precum și a Programelor Operaționale Regionale (POR).

În conformitate cu politica națională de dezvoltare regională, Programul Operațional Regional (POR) reprezintă principalul document de programare elaborat la nivel regional, care asigură corelarea obiectivelor Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională 2022–2028 cu intervențiile planificate la nivelul Regiunii de Dezvoltare Centru. Astfel, POR Centru constituie documentul strategic de bază prin care sunt definite viziunea, obiectivele și rezultatele așteptate ale politicii de dezvoltare regională la nivelul Regiunii de Dezvoltare Centru (RDC).

Elaborarea POR Centru 2022–2024 a avut la bază noua paradigmă de dezvoltare regională promovată la nivel național, care reflectă atât tendințele europene recente de abordare a dezvoltării teritoriale, cât și concluziile și lecțiile învățate în urma implementării politicii de dezvoltare regională pe parcursul ultimului deceniu. Documentul strategic a vizat consolidarea competitivității regionale, valorificarea mai eficientă a potențialului zonelor urbane cu rol de poli de creștere, crearea de locuri de muncă și stimularea dezvoltării economice regionale. În acest context, POR Centru 2022–2024 a urmărit reducerea disparităților intra - și interregionale, promovarea dezvoltării durabile și îmbunătățirea calității vieții populației din regiune.

Programul a fost elaborat în conformitate cu prevederile metodologice privind elaborarea, consultarea, aprobarea și implementarea Programelor Operaționale Regionale, care stabilesc structura, conținutul și cadrul procedural necesar pentru asigurarea coerenței și eficienței documentelor de programare regională.

Programul este structurat pe 3 obiective generale în scopul realizării direcțiilor prioritare și măsurilor POR Centru 2022-2024. Fiecare obiectiv general conține o descriere succintă a situației în domeniile prioritare POR Centru, direcțiile prioritare specifice domeniilor avizate, indicatori, proiecte și activități de implementare a proiectelor. Programul este completat cu tabele ce includ proiecte, beneficiari, perioada de implementare, valoarea proiectelor și indicatorii de produs și rezultat.

Tabelul 1. Viziunea strategică și Obiectivele generale stabilite în POR Centru 2022-2024

VIZIUNEA STRATEGICĂ Sprijinirea creșterii competitivității și dezvoltării durabile a Regiunii de Dezvoltare Centru, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor		
OBIECTIV GENERAL 1 Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a Regiunii de Dezvoltare Centru	OBIECTIV GENERAL 2 Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii	OBIECTIV GENERAL 3 Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională
DIRECȚII PRIORITARE 1.1. Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii 1.2. Îmbunătățirea mediului antreprenorial în regiune 1.3. Identificarea și promovarea specializării inteligente în regiune	DIRECȚII PRIORITARE 2.1. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivel regional 2.2. Dezvoltarea infrastructurii de suport pentru afaceri 2.3. Sprijinirea procesului de adaptare a regiunii la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor	DIRECȚII PRIORITARE 3.1. Eficientizarea operațională a procesului de implementare a politicii de dezvoltare regională 3.2. Suport în consolidarea mecanismului de finanțare al proiectelor de dezvoltare regională 3.3. Dezvoltarea capacităților actorilor regionali în domeniile relevante politicii de dezvoltare regională

Menționăm că, deși Programul a fost inițial planificat pentru perioada 2022–2024, valabilitatea acestuia a fost extinsă pentru anul 2025 prin **Decizia nr 01-02 din 28.02.2025** a Consiliului Regional de Dezvoltare Centru, asigurând continuitatea intervențiilor planificate.

Având în vedere faptul că POR Centru 2022–2025 reprezintă primul document de programare de acest tip elaborat pentru regiune, exercițiul de evaluare a Programului constituie o experiență inițială realizată de către Agenția de Dezvoltare Regională Centru. Prezentul raport sintetizează rezultatele procesului de evaluare a POR Centru 2022–2025 și oferă concluzii și constatări relevante pentru îmbunătățirea proceselor viitoare de programare și implementare a politicii de dezvoltare regională.

Indicatori de Performanță și Monitorizare

Pentru a asigura o implementare eficientă și pentru a măsura progresul realizat, programul a stabilit un set de indicatori de performanță care acoperă atât aspecte cantitative, cât și calitative. Indicatorii cantitativi includ măsurători clare, cum ar fi numărul de kilometri de drumuri reabilitate, numărul de gospodării conectate la rețelele de apă și canalizare, numărul de locuri de muncă create și valoarea investițiilor atrase. Acești indicatori oferă o imagine concretă a progresului fizic al proiectelor și permit monitorizarea utilizării resurselor alocate.

Indicatorii calitativi, pe de altă parte, se concentrează pe impactul intervențiilor asupra calității vieții cetățenilor și asupra sustenabilității economice a localităților. Aceștia includ evaluări ale satisfacției cetățenilor față de serviciile publice, îmbunătățirea condițiilor de trai, reducerea emisiilor de carbon și creșterea atractivității orașelor pentru investitori și turiști. Monitorizarea acestor indicatori este esențială pentru a asigura că intervențiile programului au un impact pozitiv

Relevanța Programului este una semnificativă, întrucât acesta s-a axat pe nevoile majore ale regiunii și valorificarea potențialului său, pentru îmbunătățirea condițiilor de viață și de sănătate a oamenilor, stimularea activităților economice și crearea de noi perspective în raioanele din regiunea centru.

Prezentul document constituie o continuare logică și coerentă a Strategiei de Dezvoltare Regională Centru pentru perioada 2016–2021 și este corelat cu obiectivele strategice stabilite în Strategia Națională de Dezvoltare Regională pentru anii 2022–2028, aprobată prin Hotărârea Guvernului 40/2022.

Totodată, Programul a fost elaborat în conformitate cu prevederile Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2030”, precum și cu proiectul Strategiei în domeniul alimentării cu apă și sanitației până în anul 2027. Gradul de aliniere și conformitate a Programului cu strategiile și politicile naționale și sectoriale relevante este sintetizat în tabelul de mai jos.

Tabelul 2. Sinergia programului cu strategiile naționale și sectoriale

DOCUMENTUL STRATEGIC	OBIECTIVE / ȚINTE
Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022-2028	Reducerea disparităților socio-economice dintre regiuni și promovarea dezvoltării echilibrate și sustenabile la nivel național, sprijinirea dezvoltării economice, infrastructurală și socială a regiunilor mai puțin dezvoltate, contribuind astfel la creșterea calității vieții pentru toți cetățenii, indiferent de zona în care trăiesc.
Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova 2030	Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor Republicii Moldova printr-o dezvoltare durabilă, incluzivă și echitabilă, reducând disparitățile sociale și regionale și promovând o economie competitivă și rezilientă.
Strategia de alimentare cu apă și sanitație (2014 – 2030)	Asigurarea accesului universal la apă potabilă sigură, durabilă și accesibilă, precum și la servicii adecvate de sanitație pentru toți cetățenii, în special în zonele rurale și mai puțin dezvoltate, îmbunătățirea infrastructurii de apă și canalizare, reducerea riscurilor pentru sănătatea publică și protecția mediului înconjurător.
Strategia de dezvoltare a Turismului pentru perioada 2022-2026	Transformarea sectorului turistic într-un motor important de creștere economică durabilă și de dezvoltare regională, prin valorificarea potențialului turistic național și promovarea Moldovei ca destinație atractivă la nivel internațional.
Programul Național de dezvoltare a orașelor-poli de creștere în Republica Moldova (2021-2027)	Stimularea dezvoltării urbane echilibrate și sustenabile, prin consolidarea capacității economice, sociale și instituționale a unor orașe care au potențialul de a deveni poli de creștere regionali, reducerea disparităților economice și sociale dintre regiunile țării, crearea de noi oportunități economice și îmbunătățirea calității vieții în aceste orașe.
Linii directe privind dezvoltarea urbană	Promovează dezvoltarea urbană durabilă, echitabilă și rezilientă, care să îmbunătățească calitatea vieții în orașe și să asigure gestionarea eficientă a resurselor naturale, economice și umane.

1.2. Scopul și obiectivele evaluării

Scopul evaluării este de a furniza o analiză detaliată și cuprinzătoare a progreselor obținute în cadrul perioadei de implementare a Programului Operațional Regional Centru 2022-2025. Această evaluare vizează examinarea realizărilor, identificarea provocărilor și formularea recomandărilor relevante pentru asigurarea eficienței și sustenabilității programului, după cum urmează:

- **Analiza progreselor realizate:** Să evalueze în detaliu nivelul de implementare a măsurilor și proiectelor incluse în program, inclusiv gradul de finalizare și impactul acestora asupra dezvoltării regiunii de dezvoltare. Aceasta include o evaluare a activităților desfășurate, resurselor mobilizate și rezultatelor obținute până în prezent.

- **Identificarea provocărilor și obstacolelor:** Să identifice și să analizeze problemele și obstacolele întâmpinate în procesul de implementare, inclusiv factorii care au afectat performanța și eficiența programului. Aceasta include aspecte legate de alocarea resurselor, capacitatea instituțională, coordonarea între actorii implicați și alte dificultăți întâmpinate.

- **Evaluarea impactului și eficienței:** Să măsoare impactul și eficiența activităților realizate, evaluând modul în care acestea au contribuit la atingerea obiectivelor programului și la dezvoltarea regională dorită. Aceasta implică o analiză a beneficiilor aduse de proiecte și a modului în care acestea au influențat dezvoltarea celor 13 raioane din regiune.

- **Formularea recomandărilor pentru îmbunătățire:** Să ofere recomandări bazate pe constatările evaluării pentru optimizarea elaborării programului pentru următoarea perioadă de programare, îmbunătățirea interacțiunii dintre actorii – cheie implicați și adresarea problemelor identificate. Recomandările vor fi orientate către ajustarea programului, alocarea mai eficientă a resurselor și consolidarea capacităților instituționale.

- **Revizuirea necesității de actualizare a programului:** Să analizeze relevanța documentului de politici și necesitatea/relevanța actualizării acestuia pentru a răspunde mai bine nevoilor și provocărilor emergente. Evaluarea va lua în considerare schimbările de context și evoluțiile din perioada de implementare pentru a recomanda ajustări care să reflecte realitățile actuale și viitoare.

1.3 Provocări identificate

Evaluarea programului a scos la iveală o serie de provocări care necesită o reevaluare a cadrului logic pentru a asigura coerența și relevanța intervențiilor. Printre principalele probleme identificate se numără întârzierile în implementarea proiectelor din cauza lipsei de finanțare adecvată, dificultățile de coordonare între diferitele niveluri de guvernare și o capacitate administrativă insuficient dezvoltată la nivel local.

Una dintre provocările majore este legată de finanțarea programului. Deși programul a fost conceput pentru a beneficia de o finanțare consistentă din Bugetul de Stat, realitatea a arătat că multe proiecte au fost întârziate din cauza lipsei resurselor financiare. Această situație subliniază importanța identificării unor surse alternative de finanțare, cum ar fi finanțările externe sau parteneriatele public-private, pentru a asigura continuitatea și succesul programului.

II. METODOLOGIA DE EVALUARE POR

2.1 Descrierea metodologiei utilizate

Procesul de evaluare și, respectiv, elaborare a raportului, a fost realizat în conformitate cu cadrul normativ și metodologic în vigoare, având ca referință următoarele documente:

- **Legea nr. 100/2017 privind actele normative** - Conform articolului 24, alineatul (3), această lege stabilește că „tipurile și structura documentelor de reglementare, precum și modul de elaborare, aprobată, monitorizare și evaluare a implementării acestora se stabilesc de către Guvern”. Această prevedere oferă cadrul legal pentru elaborarea și evaluarea documentelor de politici publice.
- **Hotărârea Guvernului nr. 386/2020 privind planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici** - Compartimentul VIII din această hotărâre detaliază structura raportului de evaluare a documentelor de politici publice, stabilind cerințele și standardele pentru redactarea și prezentarea evaluărilor intermediare.
- **Ghidul metodologic pentru evaluarea intermediară și ex-post a politicilor publice** - Acest ghid metodologic oferă direcții și proceduri pentru realizarea evaluărilor intermediare și ex-post, asigurând aplicarea unor metodologii consistente și riguroase în procesul de evaluare.

În cadrul evaluării, au fost aplicate următoarele metode, tehnici și instrumente de evaluare:

- **Colectarea și analiza datelor primare și secundare:** Au fost examinate documentele relevante, inclusiv programul în cauză și rapoartele de progres elaborate de Agenția de Dezvoltare Regională Centru.
- **Colectarea și analiza informațiilor statistice relevante:** S-au adunat și analizat date statistice referitoare la evoluția socio-economică a localităților din regiune pe perioada evaluată, pentru a analiza tendințele de dezvoltare și progresul înregistrat.
- **Organizarea de interviuri cu actori cheie:** Au avut loc interviuri cu persoane implicate în procesul de implementare, inclusiv reprezentanți ai autorităților publice centrale, autorităților publice locale și parteneri de dezvoltare.

Un aspect deosebit de important a fost analiza finanțării implementării programului. Aceasta a inclus evaluarea surselor de finanțare, precum și a aspectelor reglementare, procedurale și organizaționale legate de finanțarea publică și contribuțiile partenerilor de dezvoltare, inclusiv elaborarea și avizarea tehnică asociată.

Procesul de evaluare a fost realizat având în vedere criteriile de relevanță, eficacitate, eficiență, coerență și impact, asigurând astfel o analiză cuprinzătoare și bine fundamentată a implementării programului.

Nivelul de atingere a obiectivelor, priorităților, rezultatelor/acțiunilor incluse în POR Centru 2022-2025 a fost apreciat prin următoarea grilă:

- **„realizat integral”** – în cazul în care rezultatul a fost atins peste 80%;

- **„preponderent realizat”** – în cazul în care rezultatul a fost atins în proporție de 50% - 80%;
- **„preponderent nerealizat”** – în cazul în care rezultatul a fost atins în proporție de 30%-50%;
- **„nerealizat”** – în cazul în care rezultatul a fost atins în proporție de mai puțin de 30%.

În cadrul interviurilor cu reprezentanții din diferite instituții, precum și în procesul raportării, echipa de evaluare a încercat să asigure imparțialitatea, dar în același timp obiectivitatea și promovarea dreptului de proprietate al partenerilor relevanți asupra procesului și a rezultatelor evaluării. De asemenea, pe parcursul evaluării s-a ținut cont de standardele etice și bunele practici privind efectuarea evaluărilor la nivel de politici, programe și proiecte.

2.2 Criteriile de evaluare

Procesul de evaluare s-a desfășurat în baza a șase criterii stabilite în metodologia de evaluare a documentelor de politici publice, elaborată de Cancelaria de Stat a Guvernului Republicii Moldova:

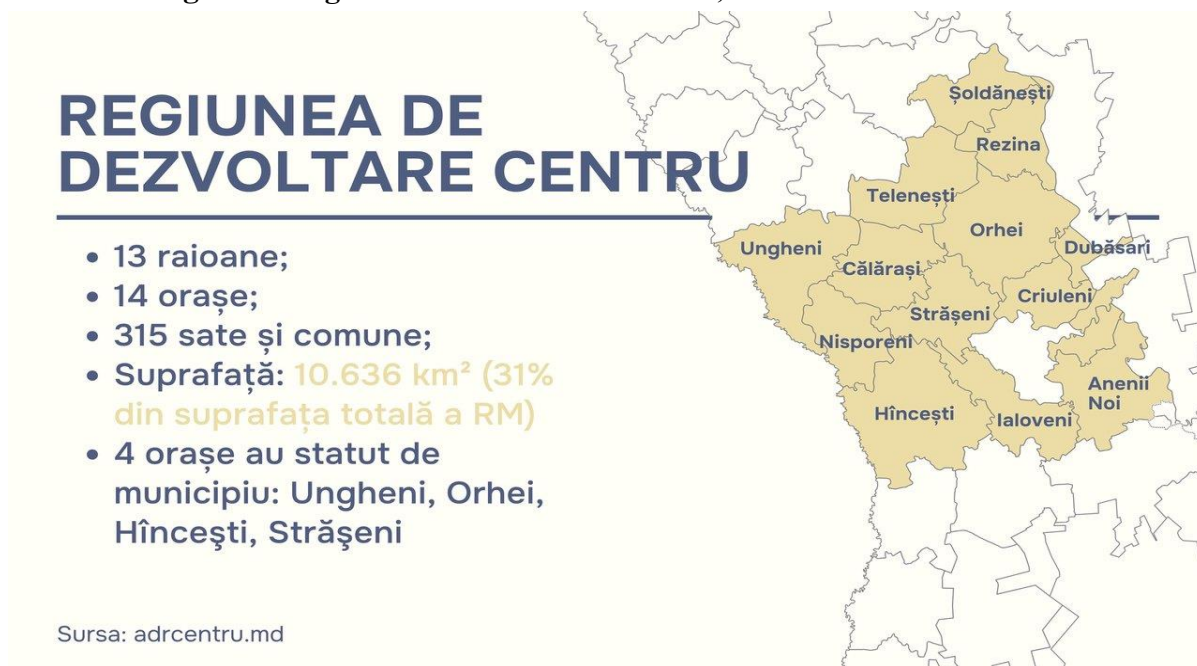
- 1. Relevanța programului:** măsura în care programul răspunde contextului actual de dezvoltare a regiunii, precum și necesităților și așteptărilor beneficiarilor.
- 2. Eficacitatea programului:** gradul de realizare a obiectivelor stabilite.
- 3. Eficiența programului:** modul de utilizare a mijloacelor financiare alocate și atrase.
- 4. Coerența programului:** compatibilitatea și alinierea programului cu alte intervenții similare.
- 5. Durabilitatea programului:** capacitatea programului de a genera efecte de durată în timp.
- 6. Impactul programului:** schimbările și rezultatele produse de program asupra beneficiarilor și comunității.

III. GUVERNANȚA REGIONALĂ

3.1 Informații generale despre Regiunea de Dezvoltare Centru

Regiunea de Dezvoltare Centru (RDC) include 13 raioane. Suprafața regiunii este de 10 636 km², ce reprezintă 31% din suprafața totală a Republicii Moldova. Efectivul total al populației este de circa 663 mii locuitori, situându-se din acest punct de vedere, pe poziția întâi dintre cele patru regiuni funcționale ale țării (27,6% din populația totală a RM). Populația urbană din RDC constituie aproximativ 18%, iar cea rurală – aproximativ 82%. Regiunea cuprinde 4 orașe cu statut de municipiu: Ungheni, Orhei, Hîncești și Strășeni.

Figura 1. Regiunea de Dezvoltare Centru, harta administrativă

3.2 Cadrul legal

Guvernanța este definitorie pentru elaborarea și implementarea politicii de dezvoltare regională în Republica Moldova, politică concepută după modelul politicii de coeziune a Uniunii Europene. Politica de dezvoltare regională în Uniunea Europeană presupune politici și intervenții ”teritorializate” pe obiectivul de eficiență și echitate, realizând proiecte investiționale care țin cont de preferințele și de cunoștințele locale (teritoriale) și sunt concepute și implementate printr-un sistem de guvernanță pe mai multe niveluri.

Legea nr. 438 din 28.12.2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova, prevede în capitolul „Cadrul Instituțional” două nivele de organizare a cadrului instituțional pentru dezvoltarea regională: **nivelul național și cel regional.**

3.3 Autorități și instituții responsabile

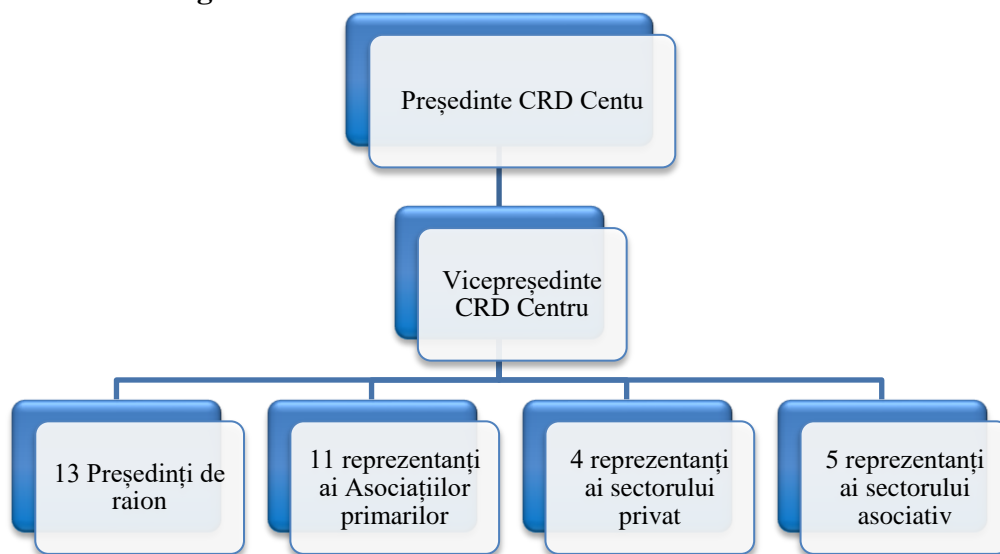
La nivel național, Autoritatea națională de implementare a politicii de dezvoltare regională este Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale (MIDR). De asemenea, la nivel central, Consiliul Național de Coordonare a Dezvoltării Regionale și Locale

(CNCDDL) este organul principal responsabil de conceptualizarea, aprobarea documentelor de politici, coordonarea implementării politicii de dezvoltare regională a Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională și monitorizarea modului de implementare.

Nivelul regional este reprezentat de către Consiliul Regional pentru Dezvoltare (CRD) Centru, care este organul reprezentativ responsabil pentru aprobarea, elaborarea, promovarea și coordonarea implementării programelor de dezvoltare la nivel regional, fiind implicat în monitorizarea alocărilor financiare pentru proiectele din POR și valorificarea graduală a mijloacelor financiare.

Componența actuală a CRD Centru a fost instituită în anul 2023, în urma alegerilor locale. CRD Centru este format din **33 membri** (13 președinți de raion și 11 reprezentanți ai asociațiilor primarilor din fiecare APL de nivelul II, 4 reprezentanți ai mediului de afaceri și 5 reprezentanți ai societății civile (*Figura 2*).

Figura 2. Structura CRD Centru 2023-2027

Sursa: ADR Centru

De asemenea, **la nivel regional**, ADR Centru are statut de instituție publică, subordonată MIDR. ADR Centru este actorul executiv, care coordonează, implementează și monitorizează la nivel regional strategiile, programele și proiectele politicii de dezvoltare regională. Legea privind dezvoltarea regională conferă ADR o serie de atribuții, printre care:

- efectuează analiza dezvoltării social-economice din regiunea de dezvoltare, elaborează programe operaționale regionale, planuri, programe și proiecte de dezvoltare regională;
- coordonează procesul de implementare a programelor operaționale regionale, a planurilor, programelor și proiectelor de dezvoltare regională;
- monitorizează și evaluează implementarea programelor operaționale regionale, a planurilor, programelor și proiectelor de dezvoltare regională;
- prezintă rapoarte anuale despre implementarea programelor operaționale regionale consiliului regional, autorității de elaborare a politicii de dezvoltare regională și Consiliului Național;
- atrage mijloace nebugetare pentru implementarea programelor operaționale regionale, a programelor și proiectelor de dezvoltare regională;

- acordă suport informațional, metodologic și consultativ consiliului regional și autorităților administrației publice locale în vederea dezvoltării echilibrate și durabile a regiunii;
- stimulează cooperarea societății civile în domeniul dezvoltării social-economice a regiunii;
- asigură lucrările de secretariat ale consiliului regional.

ADR Centru își desfășoară activitatea în baza mijloacelor FNDRL și granturi (din partea organizațiilor partenere internaționale sau altor entități private și publice) și a altor surse ce nu contravin legislației. Finanțarea cheltuielilor de organizare și funcționare a Agenției se efectuează conform devizelor aprobate de autoritatea de implementare a politicii de dezvoltare regională.

În actul de guvernare regională din RDC sunt implicate instituții și structuri, responsabile de realizarea politicii de dezvoltare regională, dar și beneficiarii proiectelor implementate, care evaluează calitatea intervențiilor în acest domeniu. Toți acești actori creează o interacțiune, menită să asigure atingerea obiectivelor și rezultatelor planificate în documentele de programare.

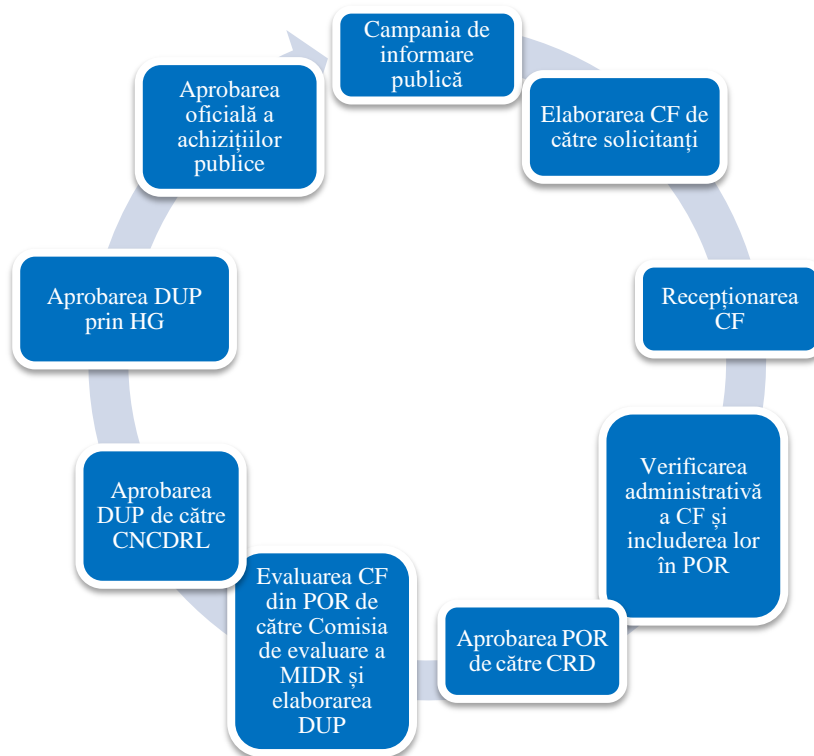
POR Centru 2022-2025 a fost aprobat prin decizia CRD Centru în anul 2022 și include obiectivele și prioritățile strategice de dezvoltare ale RDC. În această perioadă în program au fost incluse **41** de proiecte regionale, pentru care sunt disponibile resurse financiare ale programelor naționale (FNDRL), dar și cele din surse externe și oferite de partenerii de dezvoltare. Din cele **41** de proiecte, **25** proiecte implementate de ADR Centru au fost finalizate, **10** proiecte sunt în proces de implementare și **6** proiecte depuse sunt în căutare de fonduri.

În perioada 2022-2025 au fost lansate 5 apeluri de proiecte de dezvoltare regională: 1) apelul competitiv de proiecte de dezvoltare urbană și revitalizare urbană din 2022; 2) apelul de selectare a proiectelor de dezvoltare pentru centrele urbane, apel pe listă; 3) apelul pe listă pentru proiectele de alimentare cu apă lansat în 2023; 4) apelul competitiv de proiecte de dezvoltare regională din anul 2024; 5) apelul de selectare a proiectelor de dezvoltare regională în domeniul sporirii atractivității turistice, apel pe listă.

Proiectele de dezvoltare regională incluse în POR Centru 2022-2025, au fost selectate în cadrul concursurilor competitive și pe listă de proiecte regionale. Totodată, în POR Centru au fost incluse proiecte care au fost implementate din surse externe dar și proiecte care nu au obținut finanțarea în cadrul concursurilor de proiecte.

Procesul de depunere și aprobare a proiectelor organizat de MIDR cu implicarea directă a agențiilor de dezvoltare regională, include mai multe etape, stipulate în Ghidul de aplicare la apelul competitiv/listă de selectare a proiectelor de dezvoltare regională, care stabilește clar etapele, criteriile de eligibilitate, procedurile de aplicare și criteriile de selectare a proiectelor, (*vezi Fig. 3*)

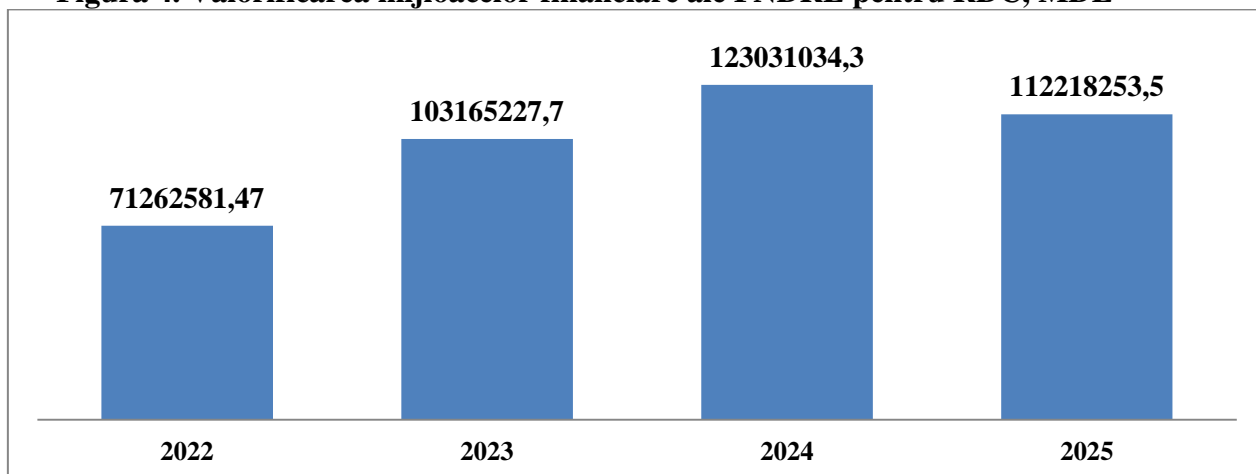
Figura 3. Ciclul de selectare a proiectelor de dezvoltare regională

Valorificarea mijloacelor financiare în perioada de programare, evidențiază o creștere progresivă a valorificării bugetului proiectelor în perioada 2022–2025, cu atingerea unui nivel maxim în anul 2024. În anul 2025 se constată o ușoară diminuare a volumului valorificat, determinată de finalizarea unor proiecte majore și de tranziția altora către etape inițiale de implementare.

Per ansamblu, dinamica execuției bugetare reflectă o capacitate bună de absorbție a resurselor financiare și un nivel stabil de implementare a proiectelor incluse în program. (vezi Fig. 4)

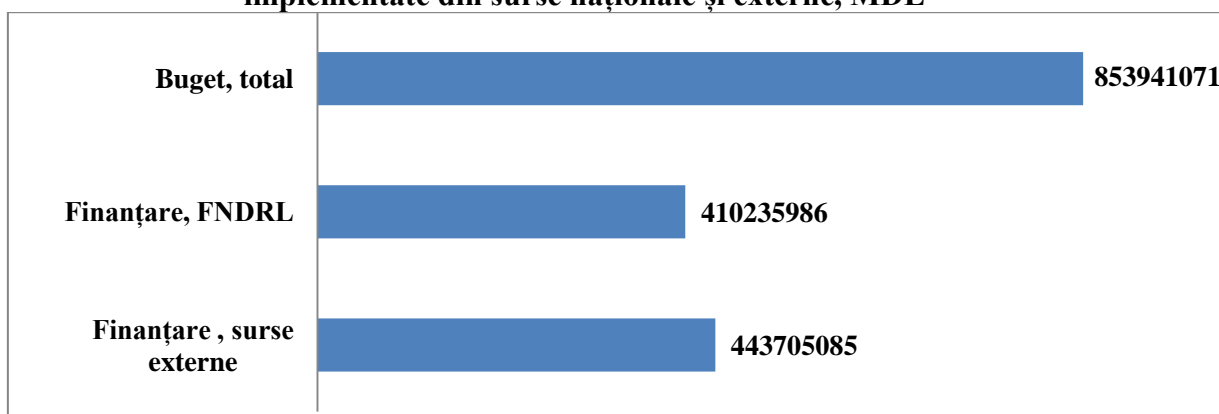
Figura 4. Valorificarea mijloacelor financiare ale FNDRL pentru RDC, MDL

Sursa: ADR Centru

În total, în cadrul POR Centru 2022–2025 sunt incluse 46 de proiecte. Dintre acestea, 27 de proiecte (aproximativ 59%) au fost finalizate, indiferent de sursa de finanțare, ceea ce indică un nivel relativ avansat de realizare a programului.

Figura 5. Bugetul proiectelor din POR Centru 2022-2025, implementate din surse naționale și externe, MDL

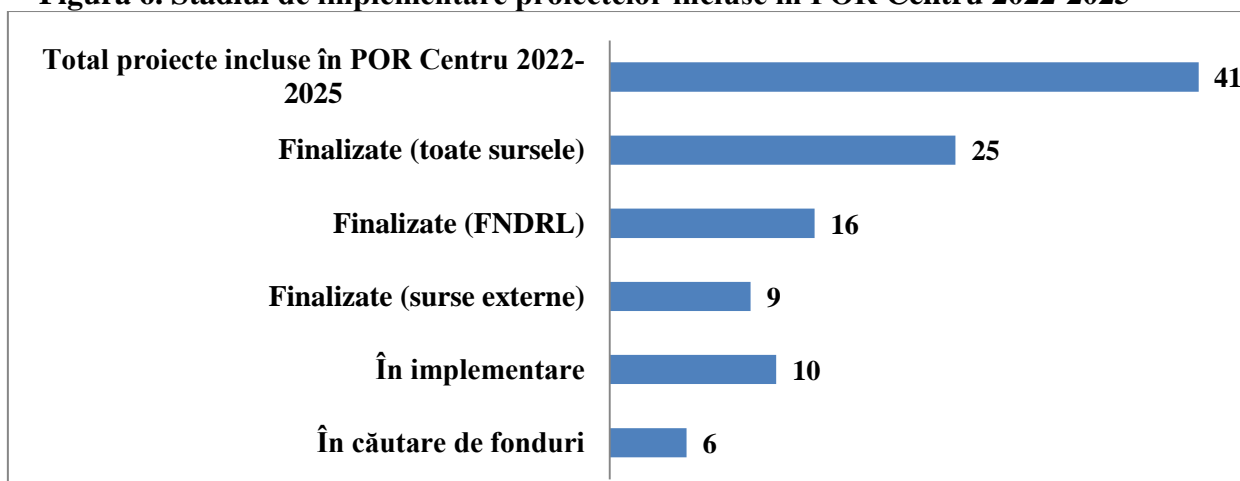
Sursa: ADR Centru

Din totalul proiectelor finalizate, 16 proiecte au fost finanțate din Fondul Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL) iar 9 proiecte au fost realizate din surse externe, demonstrând capacitatea autorităților și a partenerilor de a atrage finanțări complementare.

Se află în curs de implementare 10 proiecte, reprezentând aproximativ 24% din totalul proiectelor incluse în program. Acest fapt indică un portofoliu activ de intervenții aflate în derulare, cu potențial de impact pe termen scurt și mediu. Totodată, 6 proiecte se află în etapa de identificare și atragere a surselor de finanțare, ceea ce sugerează existența unor inițiative planificate, dar care necesită în continuare mobilizarea resurselor financiare pentru a putea fi implementate.

În ansamblu, distribuția proiectelor pe stadii de realizare reflectă un grad bun de implementare a POR Centru 2022–2025, cu o pondere semnificativă a proiectelor finalizate, dar și cu necesitatea de a accelera procesul de finanțare pentru proiectele aflate în faza incipientă, astfel încât să fie asigurată realizarea integrală a obiectivelor programului. (vezi Fig. 6).

Figura 6. Stadiul de implementare proiectelor incluse în POR Centru 2022-2025

Sursa: ADR Centru

IV. REALIZAREA OBIECTIVELOR ȘI PRIORITĂȚILOR REGIONALE

4.1. Obiectivul general 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă

Introducerea acestor direcții strategice pentru Regiunea de Dezvoltare Centru (RDC) subliniază importanța unei abordări integrate și proactive pentru creșterea competitivității economice și a ocupării forței de muncă în această regiune. RDC, ca parte vitală a dezvoltării regionale, are nevoie de politici și acțiuni concrete care să susțină atât centrele urbane, cât și localitățile rurale, pentru a stimula progresul economic și social pe termen lung.

Obiectivul general 1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RDC			
Direcția prioritară 1.1 Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în calitate de motoare de creștere a competitivității RDC	Direcția prioritară 1.2 Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RDC	Direcția prioritară 1.3 Identificarea și promovarea specializării inteligente în RDC	Direcția prioritară 1.4 Cooperarea regională și transfrontalieră.

Una dintre principalele provocări ale RDC este consolidarea orașelor ca motoare de creștere economică, prin măsuri orientate către modernizarea infrastructurii și revitalizarea urbană. Orașele, cum ar fi Ungheni și Orhei, au potențialul de a deveni poli regionali de dezvoltare, iar acest lucru necesită intervenții strategice care să sprijine mobilitatea, accesibilitatea și îmbunătățirea serviciilor publice.

În paralel, dezvoltarea unui mediu antreprenorial dinamic și susținerea inițiativelor economice în orașele mici și în mediul rural sunt esențiale pentru diversificarea economiilor locale. Această diversificare poate fi atinsă prin programe de formare profesională, sprijinirea afacerilor emergente și consolidarea rețelelor de cooperare economică între localități.

Pe lângă dezvoltarea economică, accentul pus pe creșterea atractivității turistice și pe dezvoltarea industriilor artisanale reprezintă un element cheie pentru stimularea economiilor locale. Îmbunătățirea infrastructurii turistice, modernizarea drumurilor de acces și promovarea obiectivelor turistice naturale și culturale vor contribui la crearea unei economii sustenabile și competitive în RDC.

Procesele demografice din Regiunea de Dezvoltare Centru, caracterizate prin scăderea natalității, spor natural negativ și migrație accentuată, influențează direct capacitatea regiunii de a susține o dezvoltare economică durabilă. Aceste tendințe demografice generează presiuni asupra pieței muncii, asupra sistemelor sociale și asupra potențialului de creștere economică.

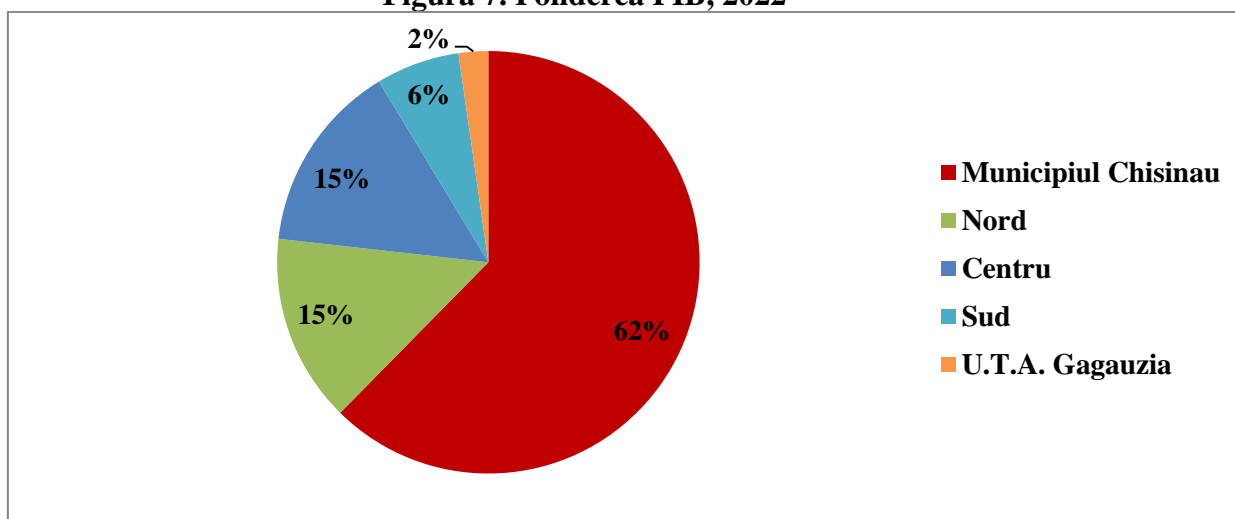
În acest context, analiza PIB-ului regional și a dinamicii economice devine esențială pentru evaluarea progresului în atingerea obiectivului general al POR Centru, care vizează creșterea competitivității și coeziunii teritoriale. Prin intervențiile sale, POR Centru urmărește o creștere a PIB-ului regional cu aproximativ 0,5 puncte procentuale, până la un nivel de 15,2% din PIB-ul național, până la finalul perioadei de implementare.

Monitorizarea PIB-ului regional în Republica Moldova a început în anul 2014, odată cu introducerea de către Biroul Național de Statistică (BNS) a datelor dezagregate pe regiuni de dezvoltare. Conform metodologiei aplicate, valorile PIB-ului regional sunt publicate cu o întârziere de aproximativ doi ani, ceea ce face ca ultimul an de referință disponibil să fie 2022.

În anul 2022, Produsul Intern Brut (PIB) al Republicii Moldova a constituit 274,5 miliarde lei. Analiza teritorială relevă o concentrare majoră a activității economice în municipiul Chișinău, care a generat aproximativ 62,4% din PIB-ul național (171,2 miliarde lei).

Regiunile de dezvoltare Centru și Nord au contribuit fiecare cu aproximativ 15%, înregistrând valori de 39,96 miliarde lei și respectiv 39,53 miliarde lei. În contrast, Regiunea Sud a generat doar 6,4% din PIB (17,55 miliarde lei), iar U.T.A. Găgăuzia – 2,3% (6,23 miliarde lei), evidențiind astfel disparități teritoriale semnificative în distribuția activității economice (vezi Fig. 7).

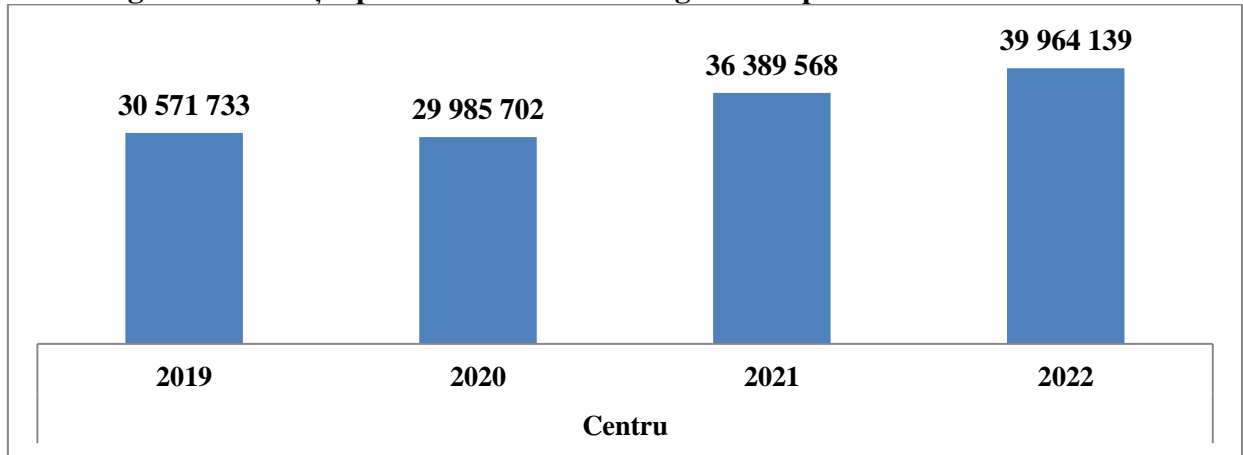
Figura 7. Ponderea PIB, 2022

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

În perioada 2019–2022, Regiunea Centru a înregistrat o evoluție semnificativă a Produsului Intern Brut (PIB), reflectând atât impactul crizei pandemice, cât și capacitatea regiunii de redresare economică. În anul 2019, PIB-ul regional a constituit circa 30,57 miliarde lei, iar în 2020 s-a înregistrat o ușoară scădere la 29,98 miliarde lei, pe fondul restricțiilor generate de pandemia COVID-19 și a încetinerii generale a activităților economice (vezi Fig.8).

Figura 8. Evoluția produsul intern brut regional în perioada 2019-2022

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Anul 2021 a marcat începutul unei reveniri economice accelerate, PIB-ul Regiunii Centru crescând cu peste **21%** față de anul precedent, ajungând la **36,38 miliarde lei**. Această tendință de redresare a continuat și în 2022, când valoarea PIB-ului a atins **39,96 miliarde lei**, în creștere cu aproape **10%** față de anul anterior.

În ansamblu, în intervalul 2019–2022, PIB-ul Regiunii Centru a crescut cu aproximativ **30,72%**, confirmând poziția acesteia ca una dintre cele mai importante regiuni din punct de vedere economic din afara municipiului Chișinău. Evoluția pozitivă evidențiază atât potențialul investițional al regiunii, cât și necesitatea consolidării politicilor regionale pentru susținerea unei creșteri economice echilibrate și durabile.

Această tendință de creștere indică o traiectorie favorabilă și consolidează premisele pentru atingerea obiectivului prevăzut în Documentul de politică regională pentru perioada 2022–2028, care stipulează ca Regiunea Centru să contribuie cu **15,2%** la PIB-ul național până la finele anului 2023. În acest context, continuarea investițiilor publice și private, alături de implementarea eficientă a politicilor de coeziune regională, va fi esențială pentru realizarea acestei ținte.

Rata de ocupare a populației în RDC a scăzut de la 38.2% (în 2023), la 36.8% (adică la nivelul atins în 2014), pe când rata șomajului a scăzut, față de anul 2023 cu 1.4 p.p., însă a crescut față de 2021 (perioada de programare) cu 0.9 p.p. Actualmente, rata șomajului în RDC indică 3.4% (vezi Fig.9 și 10).

Figura 9. Evoluția ratei de ocupare a populației în RDC, %

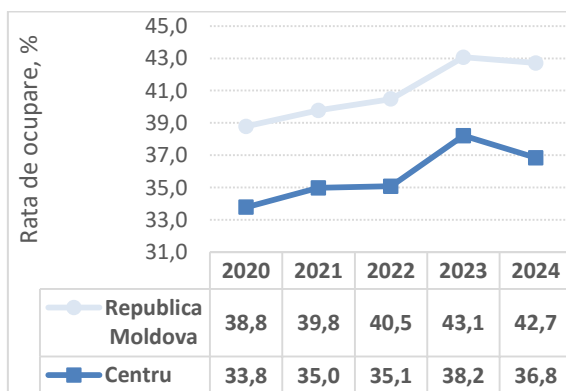
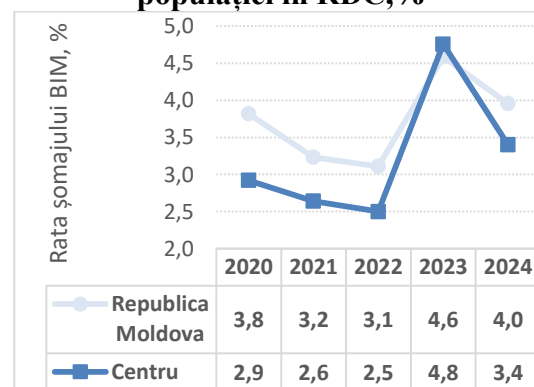

Figura 10. Evoluția ratei șomajului BIM populației în RDC, %

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Astfel, **Obiectivul general 1** și-a propus să transforme regiunea într-un mediu favorabil pentru afaceri, inovare și turism, sprijinind în același timp revitalizarea socială și economică a orașelor și satelor.

Direcția prioritară 1.1 “Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în calitate de motoare de creștere a competitivității RDC” a fost inițiată ca un răspuns strategic pentru a revitaliza regiunea prin consolidarea unor centre urbane care să funcționeze ca motoare de creștere economică. Măsurile acestei direcții se pliază cu Programul Național de Dezvoltare a Orașelor Poli de Creștere și Liniile Directoare privind revitalizarea urbană.

Măsura: Dezvoltarea orașelor Ungheni și Orhei ca poli de creștere.

Selecția orașelor-poli de creștere a fost realizată pe baza unor criterii bine definite, care au ținut cont de potențialul economic, de poziționarea geografică, de conectivitatea regională și de capacitatea administrativă a fiecărui municipiu. Orașele selectate pentru a deveni poli de creștere –Orhei și Ungheni – au fost identificate ca având cel mai mare potențial de a atrage investiții și de a stimula dezvoltarea regională prin implementarea de proiecte strategice.

Un obiectiv major al direcției prioritare este îmbunătățirea calității vieții în orașele-poli de creștere. Acesta implică proiecte menite să modernizeze spațiile publice, să creeze zone verzi, să dezvolte infrastructura educațională și de sănătate și să crească accesul la servicii publice de calitate. Prin aceste intervenții, programul își propune să reducă migrația din orașele-poli de creștere către alte regiuni sau în străinătate și să creeze condiții atractive pentru locuitori și investitori.

La momentul evaluării, Primăria mun. Ungheni a obținut finanțare din FNDRL în valoare de 25,23 mln MDL pentru dezvoltarea serviciului public de transport public urban (inclusiv procurarea a 18 unități de transport), în condițiile în care anterior (cu asistența PNUD-UE) a fost elaborat Planul de Mobilitate Urbană, în cadrul căruia s-au calculat și optimizat itinerarele rutelor viitoare de transport public.

De asemenea, Primăria mun. Ungheni a reușit să obțină finanțare din partea USAID (Programul ”Comunitatea Mea”) pentru amenajarea corespunzătoare a 106 stații de așteptare.

În ceea ce ține de infrastructura drumurilor, autoritățile publice locale au mobilizat resurse interne (inclusiv accesate prin împrumuturi bancare) și din partea partenerilor de dezvoltare pentru asfaltarea/reabilitarea capitală a 12,5 km de drumuri locale, astfel majorând ponderea drumurilor de calitate bună de la 31% la 40%.

Cu sprijinul Programului PNUD „EU4Moldova: regiuni cheie” s-a reușit implementarea parțială a proiectului de amenajare urbană a centrului urbanistic al municipiului, cu o valoare totală de 45 milioane MDL.

În acest context, a fost reabilitată integral artera centrală a municipiului (str. Independenței) și zona pieței centrale (Piața Independenței). Lucrările au inclus reabilitarea capitală a părții carosabile, a bordurilor, a trotuarelor, iluminatului stradal, amenajarea pistelor pentru bicicliști, modernizarea rețelelor ingineresti subterane, pavarea Pieței Independenței și amenajarea unui havuz cu elemente artistice.

Cu sprijinul partenerilor de dezvoltare (UE, GIZ, BMZ, Solidarity Fund) și cu finanțări atrase din FNDRL s-a reușit implementarea proiectului de extindere a rețelelor de canalizare, astfel asigurându-se majorarea gradului de acoperire cu servicii centralizate de la 54% la 65% din gospodăriile casnice.

În anul 2024, Primăria municipiului Orhei a elaborat și depus spre finanțare din FNDRL proiectul de construcție a pieței agroalimentare regionale, cu o valoare totală de 87 milioane MDL, dintre care 47 milioane MDL pentru lucrări de construcție-montaj și 40 milioane MDL pentru dotarea cu echipamente specifice. Totuși, proiectul nu dispunea de documentația tehnică necesară, care era o condiție obligatorie. În prezent, administrația publică locală, cu surse proprii și un sprijin financiar parțial din partea Solidarity Fund, se află în proces de elaborare a documentației tehnice.

Concluzii:

Evaluarea scoate în evidență un grad relativ ridicat de „coerență internă” a intervenției de politică publică, subliniind faptul că MIDR a reușit să aducă ajustări semnificative în gestionarea Fondului Național pentru Dezvoltare Regională și Locală (FNDRL). Prin modificarea Regulamentului aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 152/2022, a fost introdusă o direcție de finanțare separată, dedicată exclusiv orașelor cu statut de poli de creștere. Această schimbare a permis alocarea unor resurse mai bine adaptate nevoilor specifice ale acestor orașe și a asigurat o sincronizare mai eficientă a finanțării cu celelalte programe din cadrul FNDRL. Totodată, MIDR a coordonat eforturile partenerilor de dezvoltare pentru prioritizarea orașelor-poli de creștere, prin parteneri ca PNUD, GIZ/UE, BERD, Banca Mondială, Uniunea Europeană, ADA, și Solidarity Fund.

Administrațiile publice locale din mun. Ungheni și Orhei au finalizat măsurile pregătitoare obligatorii, necesare pentru a accesa suportul prevăzut în program. Astfel, a fost actualizat cadrul strategic, incluzând Strategiile de dezvoltare socio-economică și Planurile Urbanistice Generale, și au înființat Unități de Implementare a Programului (UIP) în cadrul primăriilor.

Comparând municipiile beneficiare în ceea ce privește implementarea obiectivelor Programului Național de Dezvoltare a Orașelor Poli de Creștere, se observă diferențe semnificative în „viteza” de implementare, cauzate de factori predominant obiectivi.

- ✓ În **municipiul Ungheni** s-a reușit inițierea a 4 proiecte din cele 9 planificate, inclusiv 1 a fost deja finalizat, unul se implementează în condițiile acoperirii financiare depline și 2 proiecte cu finanțare parțial mobilizată.
- ✓ În **municipiul Orhei** pe durata primei etape de implementare a programului s-a reușit implementarea a doar două proiecte: amenajarea stațiilor de așteptare a transportului public și reabilitarea infrastructurii drumurilor. Totuși, este cazul de menționat că ambele aceste proiecte au fost implementate cu efortul și finanțarea exclusivă a administrației publice locale, fără nici o implicare a autorităților publice centrale sau partenerilor de dezvoltare. *(vezi tabelul 3)*

Tabelul 3. Progresul implementării proiectelor pe municipii - beneficiare (după număr proiecte pe etape ale implementării)

Municipii	Număr de proiecte planificate conform programului	Progresul de implementare a proiectelor				
		Finalizate	Inițiate (cu finanțare aprobată)	Inițiate (cu finanțare parțială aprobată)	Inițiate (fără finanțare identificată)	Neinițiate
Ungheni	9	0	4	0	3	2
	100%	0	44,4%	0	33,3%	22,2%
Orhei	7	2	0	0	0	5
	100%	28,57%	0	0	0	71,42%
Total	16	2	4	0	3	7
	100%	12,5%	25%	0	18,75%	43,75%

Sursa: Rapoartele UIP

Recomandări:

Îmbunătățirea capacității administrative la nivel local: Este esențial ca Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale să ofere suport suplimentar pentru dezvoltarea capacităților administrative ale autorităților publice locale din orașele-poli de creștere. Acest lucru poate include formare profesională, schimb de bune practici și asistență tehnică pentru a asigura implementarea eficientă a proiectelor și o mai bună gestionare a resurselor disponibile.

Consolidarea Unităților de Implementare a Programului la nivel local: Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale trebuie să își intensifice eforturile organizatorice și tehnice pentru a sprijini consolidarea Unităților de Implementare a Programului în cadrul fiecărei administrații publice locale din municipiile beneficiare.

Dezvoltarea parteneriatelor public-private: Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale ar trebui să promoveze și să faciliteze dezvoltarea parteneriatelor public-private (PPP) ca modalitate de a atrage investiții suplimentare pentru proiectele incluse în program. Acest lucru ar putea include identificarea de oportunități pentru implicarea sectorului privat în proiecte de infrastructură sau servicii publice, contribuind astfel la creșterea resurselor financiare disponibile și la îmbunătățirea eficienței implementării.

Măsura: Revitalizarea economică și socială a orașelor mici din RDC în calitate de catalizatori ai dezvoltării rurale.

Necesitatea includerii acestei măsuri în documentul regional de politici a rezultat din faptul că orașele sunt concentrări geografice de activități și interacțiuni umane. Ele reprezintă motoarele economiei, asigurând locuri de muncă și servicii, deținând rolul de catalizatoare ale creativității și inovării. Cu toate acestea, tot în orașe se manifestă extrem de acut o serie de probleme permanente, cum ar fi șomajul, segregarea și sărăcia, precum și presiuni puternice asupra mediului. Principalii factori de criză economică și socială sunt deosebit de prezenți în cartierele sau zonele defavorizate. Dacă orașele doresc să concureze într-o lume tot mai globalizată, nu pot întoarce spatele acestor zone, ci trebuie să învețe să cultive potențialul lor, cu scopul de a face orașele durabile și competitive. Oportunitatea de instituire a unui sistem de revitalizare urbană este condiționată de prevederile pct. 1.6 „Planificarea spațială și teritorială” al Legii nr. 239 din 13 octombrie 2016 pentru aprobarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională pentru anii 2022-2028, care specifică că aplicarea planificării spațiale presupune organizarea fizică a spațiului conform unei concepții directe, pentru a oferi locuitorilor acestui spațiu un cadru și o calitate a vieții care să le asigure dezvoltarea individuală.

La moment, la nivel de RDC, au fost elaborate **12 PRU** ale orașelor, în care sunt propuse soluții de revitalizare urbană în funcție de nevoile existente. Revitalizarea urbană presupune un proces complex de îmbunătățire și transformare a zonelor urbane care au suferit declin economic, social sau fizic. Scopul este de a reface sau moderniza aceste zone pentru a le face mai atractive, funcționale și sustenabile. Acest proces include o serie de intervenții, cum ar fi:

1. **Reabilitarea infrastructurii urbane:** Refacerea sau modernizarea rețelelor de apă, canalizare, electricitate, străzi, trotuare, spații publice și alte utilități esențiale pentru funcționarea orașului.
2. **Reabilitarea clădirilor:** Renovarea sau reconstrucția clădirilor vechi sau degradate pentru a le face funcționale și atractive, fie că sunt destinate locuirii, afacerilor sau instituțiilor publice.
3. **Amenajarea spațiilor publice:** Crearea sau îmbunătățirea parcurilor, piețelor, zonelor pietonale, locurilor de joacă și altor spații comune, pentru a încuraja interacțiunea socială și a îmbunătăți calitatea vieții.
4. **Îmbunătățirea mobilității urbane:** Dezvoltarea infrastructurii pentru transportul public, piste de biciclete, parcări și alte soluții care îmbunătățesc mobilitatea persoanelor și bunurilor în oraș.
5. **Dezvoltarea economică:** Sprijinirea micilor afaceri, atragerea de investitori și crearea de noi locuri de muncă în zonele revitalizate pentru a stimula economia locală.
6. **Conservarea patrimoniului cultural:** Restaurarea și protejarea clădirilor și locurilor cu valoare istorică sau culturală, pentru a păstra identitatea și moștenirea orașului.
7. **Promovarea incluziunii sociale:** Crearea de locuințe accesibile, facilități pentru comunități vulnerabile și infrastructuri care încurajează integrarea socială și reducerea inegalităților.

Revitalizarea urbană este esențială pentru a transforma zonele degradate într-un mediu atractiv și funcțional, contribuind la creșterea calității vieții locuitorilor și la dezvoltarea economică a orașelor.

Pe parcursul perioadei 2022–2025, în cadrul apelurilor au fost selectate pentru implementare 10 proiecte de revitalizare urbană și 1 proiect de conectivitate și mobilitate urbană. Dintre acestea, 7 proiecte au fost finalizate, 3 proiecte se află în curs de implementare, iar 1 proiect nu a fost inițiat, întrucât pe întreaga perioadă analizată a fost condiționat de implementarea unui alt proiect conex, care nu a fost finalizat din cauza dificultăților întâmpinate în etapa de implementare (*vezi tabelul 4*).

Tabelul 4. Proiecte implementate în cadrul Direcției prioritare 1.1, perioada 2022-2025

	Denumirea proiectului	Perioada de implementare	Valoarea proiectului (MDL)	Statutul proiectului
1.	Crearea unei zone de agrement pentru sporirea calității vieții locuitorilor din or. Ialoveni	2023-2024	7.899290,09	Finalizat
2.	Revitalizarea albiei râului Ișnovăț redarea destinației pentru odihnă activă în sector.	2024-2025	15.485.009,26	Finalizat
3.	Reconstrucția capitală a Complexului Sportiv din or. Telenești	2024-2025	16.048.975,34	Implementare

	Denumirea proiectului	Perioada de implementare	Valoarea proiectului (MDL)	Statutul proiectului
4.	Modernizarea Scuarului de pe str. Biruinței or. Călărași	2024-2025	17.142.983,22	Finalizat
5.	Modernizarea infrastructurii rutiere municipale pentru revitalizarea economică sustenabilă, mun. Ungheni	2024-2025	13.757.352,45	Finalizat
6.	Reconstrucția bulevardului pietonal Mihai Eminescu și amenajarea parcului orașenesc riveran din or. Criuleni	2024-2025	16.730.382,10	Finalizat
7.	Revitalizarea și modernizarea complexului sportiv multifuncțional din orașul Șoldănești	2024-2025	20.332.699,56	Implementare
8.	Valorificarea luncii râului Cogîlnic prin amenajarea zonelor de agrement și excluderea riscului de inundație	2024-2025	21.335.204,62	Implementare
9.	Amenajarea spațiului public renovarea scării cu 424 trepte din or. Rezina	2024-2025	4.603.128,47	Finalizat
10.	Dezvoltarea unui sistem integrat de transport urban în mun. Ungheni (CMU)	2024-2025	23.795.470,00	Finalizat
11	Scara memoriei – obiectiv turistic , calea de acces și spațiu public pentru socializarea și interacțiune comunitară, or. Anenii-Noi	-	0	Neinițiat

Concluzie: Direcția prioritară 1.1 Consolidarea rolului și funcțiilor orașelor în sporirea competitivității regiunii a fost preponderent realizat

Direcția prioritară 1.2 „Îmbunătățirea mediului antreprenorial în RDC”

Un vector important în stimularea competitivității și spiritului inovator în economie îl reprezintă antreprenoriatul. IMM-urile constituie structura de bază a economiei regionale, însă acest sector rămâne a fi insuficient de dezvoltat, din punct de vedere al culturii și capacității antreprenoriale, cu impact redus asupra competitivității economiei regionale. În aceste condiții, RDC are nevoie de un antreprenorat dezvoltat, capabil să genereze noi idei de afaceri și să înființeze noi întreprinderi orientate spre activități de inovare în scopul stimulării creșterii economice și ocupării forței de muncă.

În acest context, o prioritate de bază pentru regiune constituie îmbunătățirea culturii antreprenoriale în vederea creșterii abilităților persoanelor de a materializa și dezvolta ideile de afaceri. În acest sens, intervențiile pentru măsura respectivă urmau să fie concentrate pe două direcții de bază: dezvoltarea antreprenoriatului și sporirea atractivității turistice în regiune.

Dezvoltarea mediului antreprenorial

1. Facilitarea dezvoltării și îmbunătățirii de abilități și competențe antreprenoriale.
2. Promovarea culturii antreprenoriale și inovative prin diverse programe de formare continuă.
3. Organizarea diverselor activități de promovare a regiunii: forumuri economice, conferințe internaționale, mese rotunde, festivaluri specializate, etc.

Sporirea atractivității turistice

1. Crearea, reabilitarea și extinderea infrastructurii de agrement.
2. Reabilitarea și modernizarea drumurilor de acces și a infrastructurii aferente către obiectivele turistice de importanță regională și națională.
3. Amenajarea obiectivelor turistice naturale și antropice de utilitate publică.

În perioada 2022–2025, Regiunea Centru a înregistrat o evoluție pozitivă și constantă în sectorul turismului, consolidându-și poziția ca una dintre cele mai atractive destinații din Republica Moldova. Această tendință ascendentă reflectă eficiența politicilor regionale aplicate, precum și interesul tot mai mare al vizitatorilor pentru patrimoniul cultural, natural și gastronomic al regiunii.

Numărul structurilor de primire turistică cu funcțiuni de cazare a crescut de la aproximativ 90 de unități în 2022 la peste 100 în 2024, incluzând hotelurile, pensiunile rurale, vile turistice și unități de tip agroturistic. Această diversificare a ofertei de cazare a fost însoțită de o creștere semnificativă a capacității de cazare, care în 2024 a depășit 2.000 de camere și 5.500 de locuri, contribuind la îmbunătățirea accesului și confortului pentru turiști.

Numărul turiștilor cazați în Regiunea Centru a crescut de la aproximativ 85.000 în 2022 la peste 110.000 în 2024, cu o pondere tot mai mare a vizitatorilor străini. Această evoluție este susținută de promovarea activă a destinațiilor regionale, precum Orheiul Vechi, vinăriile din zona Codrilor, traseele ecoturistice și evenimentele culturale locale, care au atras atât turiști individuali, cât și grupuri organizate.

În ceea ce privește înnoptările, Regiunea Centru a contribuit cu aproximativ 20–22% din totalul național în 2024, într-un context în care la nivelul Republicii Moldova s-au înregistrat 1.557.100 înnoptări. Această pondere confirmă relevanța strategică a regiunii în peisajul turistic național și potențialul său de dezvoltare continuă.

În perioada 2022-2025, în RDC au fost implementate 6 proiecte cu referință la Direcția prioritară 1.2: 4 proiecte au fost finanțate din FNDRL în valoare de **75 540 006,96 MDL**, iar 2 proiecte au fost finanțate din fondurile UE în valoare de **1 033 301 MDL** (vezi *Tabelul 5*).

Tabelul 5. Proiecte implementate în cadrul Direcției prioritare 1.2, perioada 2022-2025

	Denumirea proiectului	Perioada de implementare	Valoarea proiectului (MDL)	Statutul proiectului
1.	Anenii Noi – Hub Național de turism sportiv	2023-2025	29.195.504,94	Implementare
2.	Dezvoltarea Grădinii botanice ca destinație eco -turistică	2023-2025	2.222.222,22	Implementare
3.	Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervației Cultural – Naturale Orheiul Vechi	2022-2024	28.575.607,08	Finalizat
4.	Valorificarea potențialului turistic al regiunii centru a Republicii Moldova	2022-2023	15.546.672,72	Finalizat
5.	MuseumInfo Tur – Valorificarea și sporirea vizibilității patrimoniului cultural și istoric în cadrul rețelei transfrontaliere de muzee – Centre de informare turistică	2022-2023	584.650	Finalizat
6.	Conectarea companiilor în vederea creșterii exporturilor în sectorul turismului	2023	448.651	Finalizat

Astfel, în perioada 2022-2025 au fost implementate în domeniul sporirii atractivității turistice 4 proiecte din cele 6 incluse în POR Centru, ce reprezintă o rată de circa 66%.

Evaluarea a identificat variații ne semnificative în valorificarea fondurilor pentru proiectele de dezvoltare turistică. Proiectele „Valorificarea potențialului turistic al regiunii de centru”, „Consolidarea, conservarea și dezvoltarea infrastructurii turistice din cadrul Rezervației Cultural – Naturale Orheiul Vechi”, „MuseumInfo Tur - Valorificarea și sporirea vizibilității patromoniului cultural și istoric în cadrul rețelei transfrontaliere de muzee – Centre de informare turistică” și “Conectarea companiilor în vederea creșterii exporturilor în sectorul turismului” au atins un procent maxim de valorificare (100%), demonstrând o gestionare eficientă a fondurilor. În schimb, alte proiecte, precum „Anenii Noi – Hub Național de turism sportiv” și „Dezvoltarea Grădinii botanice ca destinație eco - turistică”, au valorificat peste 80% din fonduri, ceea ce sugerează întâzieri sau dificultăți în implementare. Per ansamblu, valorificarea fondurilor rămâne variabilă, cu oportunități de îmbunătățire pentru o mai bună utilizare a resurselor alocate.

Concluzie: Direcția prioritară 1.2 Îmbunătățirea mediului antreprenorial în regiune a fost preponderant realizată.

Direcția prioritară 1.3 Identificarea și promovarea specializării inteligente în RDC.

Măsura respectivă este axată pe sprijinirea sectoarelor cheie cu potențial de specializare inteligentă din RDC cu impact asupra creșterii economice prin sporirea gradului regional de cercetare, dezvoltare tehnologică, inovare și antreprenariat.

În anul 2024 a fost elaborat Studiul de specializare inteligentă pentru Regiunea de Dezvoltare Centru a Republicii Moldova, scopul căruia a constat în analiza și identificarea tendințelor și domeniilor prioritare pentru specializare inteligentă în Regiunea de Dezvoltare Centru.

În procesul de elaborare a Studiului de specializare inteligentă au fost organizate și focus-grupuri sectoriale, care au implicat reprezentanți cheie din diverse ramuri. Aceste întâlniri au identificat atât punctele forte, cât și provocările fiecărui domeniu, contribuind astfel la realizarea unui document calitativ și relevant pentru situația actuală. Studiul a fost aprobat de către CRD Centru prin Decizia nr. 01-05 din 26.04.2024.

Domeniile de specializare inteligentă identificate pentru Regiunea de Dezvoltare Centru:

1. Agricultură și procesarea produselor rezultate
2. Industria textilă și a articolelor vestimentare
3. Industria forestieră și a produselor din lemn
4. Industria farmaceutică
5. Industria extractivă și a materialelor de construcție.

Specializarea inteligentă poate fi implementată în regiune printr-un proces colaborativ între autoritățile locale, sectorul privat și cel academic, concentrând resursele pe sectoare cu potențial ridicat de inovare și dezvoltare economică. Investițiile în infrastructură inovativă, formarea de competențe și cooperarea intersectorială sunt esențiale pentru succesul acestei strategii și pentru creșterea competitivității regionale. Studiul în domeniul specializării inteligente poate conferi plus valoare regiunii prin aplicarea următoarelor măsuri:

- **Stabilirea obiectivelor pe termen lung:** Un document de politică oferă o viziune și obiective clare pentru dezvoltarea economică a regiunii, orientând toate părțile implicate (autorități locale, sector privat, universități) către aceleași priorități.
- **Crearea unui cadru de colaborare:** Documentul poate promova parteneriate între sectorul public, privat și academic, facilitând colaborarea pentru cercetare și inovare.
- **Atragerea de finanțare:** Un document bine structurat poate ajuta la accesarea fondurilor naționale și internaționale, inclusiv fonduri europene, pentru implementarea proiectelor de specializare inteligentă. Dar și FNDRL poate contribui prin includerea de măsuri de stimulare a investițiilor în perioada următoare de programare.
- **Transparență și responsabilitate:** Asigurarea transparenței în procesul de implementare și responsabilitatea actorilor implicați poate crește încrederea comunității și a investitorilor.
- **Adaptarea la noi provocări și oportunități:** Fiind o strategie flexibilă, specializarea inteligentă trebuie ajustată în funcție de schimbările economice, tehnologice sau sociale care apar la nivel regional și global.

Concluzie: Direcția prioritară 1.3 Identificarea și promovarea specializării inteligente în regiune a fost realizată integral.

Direcția prioritară 1.4 Cooperarea regională și transfrontalieră.

Cooperarea la nivel transfrontalier și regional reprezintă o prioritate asumată a Republicii Moldova, stipulată în capitolul 20 al Acordului de Asociere RM-UE și un aspect important de pe Noua Agendă de Asociere dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană 2021-2027.

În vederea realizării angajamentelor asumate, precum și a asigurării unui proces de dezvoltare, compatibil cu politicile europene, sunt utilizate mecanismele prevăzute în ariile prioritare ale Strategiei Uniunii Europene pentru Regiunea Dunării și participarea la programele de cooperare transnaționale, printre care: Programul Interreg NEXT Bazinul Mării Negre 2021-2027, Programul Transnațional pentru Regiunea Dunării 2021-2027, Programul URBACT IV pentru Rețele de Transfer.

În anul 2025, Agenția de Dezvoltare Regională Centru a realizat un demers instituțional structurat de instituționalizare și operaționalizare a Oficiului Antenă al Secretariatului Comun (OASC) pentru implementarea Programului Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021–2027, contribuind la consolidarea cadrului național de implementare a programelor de cooperare teritorială europeană.

Procesul de instituționalizare a OASC a fost inițiat în baza Hotărârii Guvernului Republicii Moldova nr. 576/2017, cu modificările ulterioare, prin care ADR Centru a fost desemnată, în luna martie a anului de raportare, Oficiu pentru Implementarea Programului Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021–2027. Această

desemnare a creat cadrul juridic necesar pentru organizarea unei structuri dedicate sprijinirii implementării Programului pe teritoriul Republicii Moldova.

Operaționalizarea efectivă a OASC a fost realizată prin încheierea Contractului-cadru de finanțare între Asociația Biroul Regional pentru Cooperare Transfrontalieră pentru Granița România–Republica Moldova, în calitate de Secretariat Comun, și Agenția de Dezvoltare Regională Centru, la data de 31 octombrie 2025. Contractul stabilește sarcinile, drepturile și obligațiile părților, precum și cadrul de finanțare a activităților OASC din fondurile de asistență tehnică alocate Programului.

Scopul principal al funcționării Oficiului Antenă al Secretariatului Comun constă în sprijinirea eficientă a implementării Programului Interreg NEXT România–Republica Moldova 2021–2027 pe teritoriul Republicii Moldova, prin apropierea structurilor de management ale Programului de beneficiari și parteneri, asigurarea suportului tehnic și operațional, facilitarea comunicării instituționale și consolidarea capacității de absorbție a fondurilor europene.

Concluzie: Direcția prioritară 1.4 Cooperarea regională și transfrontalieră a fost preponderent realizată.

4.2. Obiectivul General 2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC

Obiectivul general 2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC		
Direcția prioritară 2.1 Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RDC	Direcția prioritară 2.2 Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor la nivel RDC	Direcția prioritară 2.3 Sprijinirea procesului de adaptare a RDC la schimbările climatice , prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor

Direcția prioritară 2.1 Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RDC.

Necesitatea includerii în POR a măsurii „Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RDC” a reieșit din faptul că serviciile publice de alimentare cu apă și sanitație au un rol decisiv pentru îmbunătățirea calității vieții tuturor cetățenilor și pentru evitarea excluderii sociale și izolării. Ținând cont de importanța lor pentru economie și pentru producerea de alte bunuri și servicii, eficiența și calitatea acestora constituie un factor de competitivitate și de cea mai mare coeziune, în special datorită faptului că permit atragerea investițiilor în regiuni mai puțin favorizate. Direcția prioritară se pliază cu prevederile Strategiei de alimentare cu apă și sanitație 2014-2028.

Dinamica economică a Regiunii de Dezvoltare Centru, reflectată prin evoluția PIB-ului regional și a indicatorilor de ocupare, este strâns legată de nivelul de dezvoltare al infrastructurii publice. În acest context, analiza infrastructurii devine esențială pentru

înțelegerea capacității regiunii de a susține creșterea economică și de a îmbunătăți calitatea vieții.

Aprovizionarea cu sisteme de apă. Finalul perioadei de programare 2016–2021 a marcat pentru RDC un prag important în dezvoltarea infrastructurii de alimentare cu apă, cu o rată de conectare de **60,2%** și o rețea de apeducte de peste 5800 km. În noua etapă de programare (2022–2025), regiunea a continuat să avanseze, atingând în 2024 o rată de conectare de **63,9%** și extinzând rețeaua cu peste 720 km. La nivel național, ritmul de creștere a fost mai accelerat, cu o creștere de 5 puncte procentuale în rata de conectare, ajungând la 70,9% în 2024. RDC contribuie semnificativ la această evoluție, dar se confruntă cu provocarea de a menține competitivitatea în raport cu media națională (*vezi tabel 6*).

Tabelul 6. Aprovizionarea cu apă a locuințelor din RDC în perioada 2021-2024

Indicatori	2021	2022	2023	2024
Nr de locuințe, RDC	370300	372000	372800	373600
Nr de locuințe, total țară	1319400	1324500	1331300	1337300
Locuințe conectate la serviciul public de apă, RDC, nr	222750	227763	232950	238641
Locuințe conectate la serviciul public de apă, total țară, nr	869157	884297	904485	948065
Apeducte în funcțiune, RDC, lungimea	5821,9	6187,7	6383,5	6545,8

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Extinderea infrastructurii în RDC rămâne constantă și bine direcționată, iar datele indică o capacitate administrativă solidă de implementare. Pentru perioada 2025 și după, prioritățile ar trebui să vizeze: accelerarea conectării în raioanele cu performanță scăzută, consolidarea sistemelor rurale și creșterea eficienței în utilizarea resurselor.

Ritmul de extindere a rețelelor a fost cel mai accelerat în primul an al noii perioade de programare (2022), semnalând o mobilizare eficientă post-2021. Ulterior, ritmul s-a stabilizat, dar a rămas pozitiv și susținut (*vezi tabel 7*).

Tabelul 7. Extinderea infrastructurii de apă în RDC

Anul	Lungime apeducte (km)	Creștere față de anul anterior
2021	5821,9	—
2022	6187,7	+365,8 km (+6,3%)
2023	6383,5	+195,8 km (+3,2%)
2024	6545,8	+162,3 km (+2,5%)

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

Aprovizionarea cu sisteme de sanitație. În perioada 2019–2025, Regiunea Centru (RDC) s-a remarcat printr-o creștere accelerată a numărului de stații de epurare, consolidându-și poziția ca principal motor al dezvoltării infrastructurii de mediu din Republica Moldova. Dacă în 2019 RDC deținea 30 din cele 74 de stații existente la nivel național, reprezentând 40,5% din total, până în 2024 numărul acestora a ajuns la 56 din 116, ceea ce corespunde unei ponderi de 48,3%.

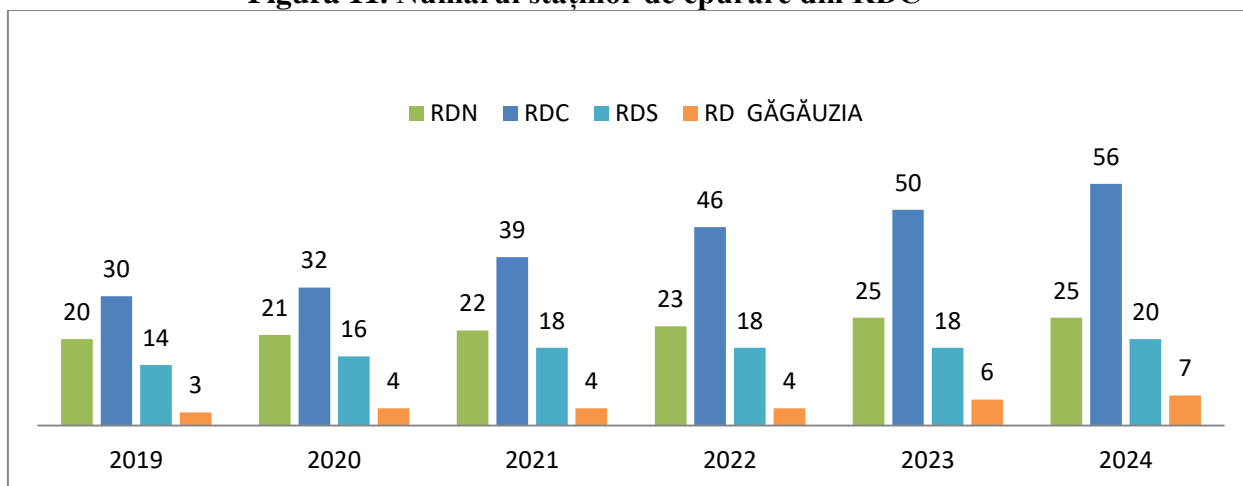
Această evoluție evidențiază o tendință clară de concentrare a investițiilor în regiune, cu o creștere absolută de 26 de stații în șase ani, comparativ cu o creștere națională de 42 de

stații în aceeași perioadă. Practic, RDC a contribuit cu peste 61% la extinderea infrastructurii de epurare la nivel național între 2019 și 2024.

Creșterea anuală constantă, cu o medie de 4–5 stații noi pe an, indică o planificare coerentă și o capacitate administrativă consolidată. Această performanță poate fi atribuită atât mobilizării eficiente a resurselor financiare, cât și colaborării interinstituționale între autoritățile locale, regionale și centrale.

În contrast cu regiunile vecine, unde progresul a fost mai lent sau fluctuant, RDC se evidențiază ca model de bune practici în implementarea politicilor regionale orientate spre durabilitate și incluziune. Totodată, această evoluție oferă un cadru favorabil pentru extinderea programului și replicarea sa în alte zone cu potențial similar (*vezi fig.11*).

Figura 11. Numărul stațiilor de epurare din RDC

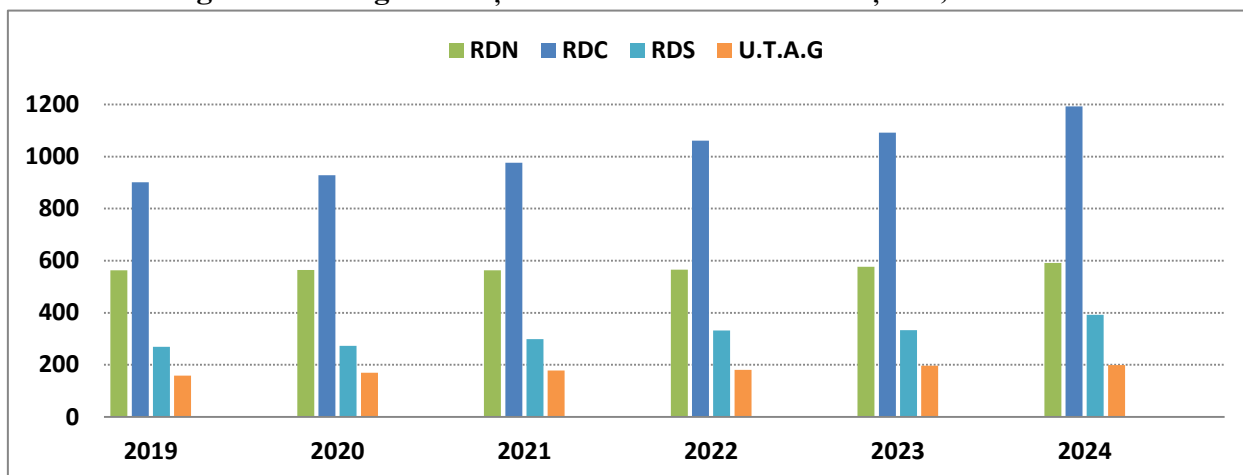

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

În perioada 2019–2024, lungimea rețelelor de canalizare în funcțiune la nivel național a crescut de la 4.860 km la 5.437,4 km, marcând o extindere de 577,4 km (+11,9%). Această evoluție reflectă eforturile susținute de modernizare a infrastructurii de mediu în Republica Moldova, în cadrul programului de politici regionale (*vezi fig.11*).

Regiunea Centru (RDC) s-a remarcat printr-o creștere semnificativă și constantă a rețelei de canalizare, de la 901 km în 2019 la 1.193,4 km în 2024, ceea ce reprezintă o extindere de 292,4 km (+32,4%). Această creștere reprezintă peste 50% din extinderea totală la nivel național, confirmând rolul strategic al regiunii în implementarea politicilor de infrastructură.

Figura 11. Lungimea rețelelor de canalizare în funcțiune, km

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

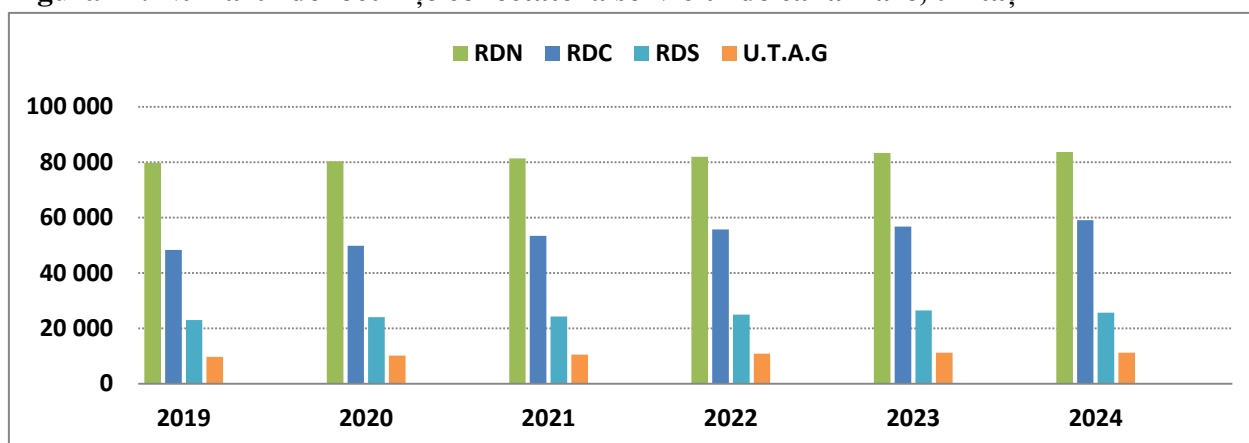
Ponderea RDC în rețeaua națională a crescut de la 18,5% în 2019 la 21,9% în 2024, consolidându-se ca lider regional în dezvoltarea infrastructurii de canalizare. Această evoluție este rezultatul unei planificări coerente, a mobilizării eficiente a resurselor și a capacității administrative de a implementa proiecte complexe.

Comparativ, celelalte regiuni au înregistrat creșteri mai modeste:

- Regiunea Nord (RDN): +28,7 km (de la 562,9 km la 591,6 km)
- Regiunea Sud (RDS): +122,3 km (de la 269,3 km la 391,6 km)
- U.T.A. Găgăuzia: +40,8 km (de la 158,4 km la 199,2 km)

Aceste date evidențiază decalajele regionale în dezvoltarea infrastructurii de canalizare și subliniază necesitatea continuării investițiilor în zonele cu ritm mai lent de extindere.

Figura 12. Numărul de locuințe conectate la serviciul de canalizare, unități

Sursa: Datele Biroului Național de Statistică

În perioada 2019–2024, numărul locuințelor conectate la serviciul de canalizare la nivel național a crescut de la **420.102** la **477.570**, înregistrând o creștere de **57.468 unități** (+13,7%). Această evoluție reflectă eforturile continue de extindere a accesului la infrastructura de bază, în special în zonele urbane și semiurbane.

RDC a contribuit semnificativ la această creștere, cu o evoluție de la **48.375 locuințe conectate în 2019** la **59.107 în 2024**, ceea ce reprezintă o creștere de **10.732 unități** (+22,2%). Această performanță plasează RDC pe locul doi la nivel național, după Regiunea Nord (RDN), dar cu un ritm de creștere mai accelerat.

În perioada anilor 2022-2025, au fost în proces de implementare 14 proiecte în domeniul de apă și sanitație, dintre care 10 finalizate și 4 în implementare, ceea ce reprezintă o rată de realizare de circa **71,42%**.

Tabelul 8. Proiecte implementate în cadrul Direcției prioritare 2.1, perioada 2022-2025

#	Denumirea proiectului	Perioada de implementare	Valoarea proiectului (MDL)	Statutul proiectului
1.	Construcția apeductului magistral SărataRăzești-Voinescu Mingir, raionul Hîncești	2022-2025	18.341.607,51	Finalizat
2.	Reabilitarea și extinderea apeductului magistral Zagarancea – Cornești	2022-2025	30.881.231,06	Implementare
3.	Îmbunătățirea calității vieții populației	2022-2025	64.716.560,10	Finalizat

#	Denumirea proiectului	Perioada de implementare	Valoarea proiectului (MDL)	Statutul proiectului
	rurale prin construcția apeductului de interconexiune a râului Prut - s. Măcărești cu apă potabilă a 13 localități din raioanele Nisporeni și Ungheni			
4.	Construcția sistemelor de aprovizionare cu apă și sanitație a localităților din lunca râului Prut, raionul Hîncești, Etapa I	2022-2025	66.473.711,09	Implementare
5.	Apeduct Prut - Nisporeni. Evacuarea apelor reziduale a or. Nisporeni (etapele II și III) și com. Vărzărești	2022-2025	51.056.549,91	Finalizat
6.	Îmbunătățirea infrastructurii de apă în Moldova Centrală	2022-2025	900.000.000	Implementare
7.	Sisteme-regionale “Apa Canal” – garanția sănătății noastre	2022-2023	17.875.260,78	Finalizat
8.	Sistem de canalizare pentru 7 localități și conectare la stația de pompare/epurare din Strășeni	2022-2023	2.912.400	Finalizat
9.	Apeduct magistral pentru localitățile: Văsieni, Ulmu (etapa 3) și Costești , Pojăreni(etapa 4)	2022	1.681.392	Finalizat
10	Îmbunătățirea nivelului de trai în localitățile raioanelor Călărași și Strășeni prin asigurarea accesului populației la sistemele centralizate de canalizare	2022-2024	35.833.112,48	Finalizat
11.	Apeduct magistral de la punctul de racodare din or. Ialoveni spre satele Danceni, Suruceni, Nimoreni și Malcoci	2025	31.602.290,00	Implementare
12.	Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor or. Rezina: asigurarea accesului la sistemul de canalizare	2022-2023	ODA Slovacă 198 200 EUR ADR Senec-Pezinok - 19 820 EUR	Finalizat
13.	Îmbunătățirea serviciilor de alimentare cu apă și canalizare în orașul Călărași	2022-2023	32.995.693,38	Finalizat
14.	Îmbunătățirea serviciilor de alimentare cu apă și canalizare în municipiul Ungheni	2022-2023	55.436.737,00	Finalizat

În perioada de referință, adițional listei proiectelor din POR, ADR Centru, în parteneriat cu primăria orașului Rezina și ADR Senec-Pezinok au implementat Proiectul „*Îmbunătățirea calității vieții cetățenilor or. Rezina: asigurarea accesului la sistemul de canalizare*”. Activitățile proiectului a sporit calitatea vieții locuitorilor din orașul Rezina printr-un acces mai bun la rețeaua de canalizare. Indicatori atinși în cadrul proiectului au fost: instalarea a 3,39 km de conductă; creșterea ratei de conectare a populației din orașul Rezina cu 7,4%, până la 68,4% prin conectarea a 225 gospodării la serviciul de canalizare și informarea a peste două mii de locuitori ai orașului despre importanța utilizării sistemului de canalizare, conform ADR Centru.

Concluzie: Direcția prioritară 2.1 Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare de bază la nivelul RDC a fost preponderent realizată.

Direcția prioritară 2.2 Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor la nivelul RDC.

Elementul cheie al acestei măsuri reprezintă crearea de noi structuri regionale și locale de sprijinire a afacerilor, modernizarea și extinderea celor existente având ca scop atragerea investițiilor, revigorarea și dezvoltarea economiilor locale și regionale. Astfel, un accent sporit a fost pus pe următoarele direcțiile prioritare:

a) Extinderea și diversificarea infrastructurii existente de sprijin pentru dezvoltarea afacerilor (incubatoare și acceleratoare de afaceri, centre de inovare tehnologică, centre de business, etc.).

b) Sprijinirea dotării cu infrastructură tehnico-edilitară a Parcurilor Industriale și sub-Zonelor Economice Libere pentru valorificarea oportunităților investiționale.

În perioada 2022-2025 în domeniul infrastructurii de afaceri nu a fost implementat nici un proiect.

Concluzie: Direcția prioritară 2.2 Dezvoltarea infrastructurii de sprijin a afacerilor a fost nerealizată.

Direcția prioritară 2.3 Sprijinirea procesului de adaptare a RDC la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor.

În scopul realizării domeniului de eficiență energetică, ADR Centru a implementat 4 proiecte din sursele UE. În cadrul acestor proiecte au fost executate lucrări de termoizolare a 23 196,4 m² de suprafețe, renovate 4 clădiri publice și au fost îmbunătățite condițiile de studiu și muncă prin măsuri de eficiență energetică pentru 2902 de beneficiari.

Tabelul 9. Valorificarea proiectelor în cadrul domeniului eficiență energetică

	Denumirea proiectului	Sursa de finanțare	Contribuția APL (MDL)	Valorificat total (MDL)
1.	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic Holercani din satul Holercani, raionul Dubăsari	UE	360 593	17 573 926,91
2.	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Alexei Mateevici” din orașul Șoldănești	UE	1 300 000,00	58 061 676,71
3.	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Ion Vatamanu” din municipiul Strășeni	UE	2 060 000,00	29 180 008,18
4.	Sporirea eficienței energetice a Liceului Teoretic „Mihai Eminescu” din municipiul Ungheni	UE	1 864 565	61 896 189,22

Sursa: Rapoarte anuale ADR Centru

Implementarea proiectelor de eficiență energetică a avut ca rezultat crearea unor condiții mai bune pentru predare și studiu și a contribuit la menținerea stării de sănătate a

beneficiarilor. Rezultatul indirect al măsurilor EE include creșterea numărului de elevi din instituțiile de învățământ datorită condițiilor confortabile. Într-o perspectivă mai lungă, clădirile școlilor eficientizate energetic vor avea ca rezultat facturi mai mici și o cerere redusă de energie. Aceste schimbări conduc la o mai bună calitate a aerului și la îmbunătățirea sănătății în orașele beneficiare. Rezultatele proiectelor includ, de asemenea, reducerea consumului de energie și a emisiilor de CO₂ care contribuie la atenuarea schimbărilor climatice și la îmbunătățirea standardului de viață și sănătate al beneficiarilor.

Stimularea investițiilor în sectorul EE necesită eliminarea barierelor fiscale și de reglementare, precum și eliminarea proceselor birocratice complexe. Este nevoie de orientări transparente privind cerințele tehnice pentru conectarea la rețea, de stimulente economice consecvente, cum ar fi reducerile sau scutițiile de taxe, de politici de partajare a facilităților. În Moldova, unde alimentarea cu energie este supusă deteriorării, utilizarea unor surse alternative (cum ar fi panourile solare) este o soluție rațională pentru susținerea întreținerii clădirilor publice.

În perioada anilor 2022-2023 a fost implementat proiectul *Modernizarea Serviciilor Publice Locale- „Pachet de suport pentru Regiunea de Dezvoltare Centru drept răspuns la situații de urgență”*, finanțat de Ministerul Federal German pentru Cooperare Economică și Dezvoltare (BMZ) care avut drept obiectiv sporirea capacității regiunii de dezvoltare Centru, în a planifica, adapta la realitate și coordona acțiuni în caz de situații de criză și urgențe în teritoriu, de a acorda asistență imediată celor afectați de criză, precum și de a planifica prevenirea și reducerea impactului crizelor asupra comunităților, prin prisma dezvoltării regionale.

Prin implementarea activităților a fost îmbunătățită baza tehnico-materială a 6 centre de plasament din RDC; îmbunătățirea capacității de pregătire ale APL-urilor pentru reacția la situații de risc, precum și consolidarea coeziunii sociale între refugiați și membrii comunităților gazdă. Valoarea grantului a constituit *1 317 081 MDL*.

Concluzie: Direcția prioritară 2.3 Sprijinirea procesului de adaptare a RDC la schimbările climatice, prevenirea riscurilor și reziliența în fața dezastrelor a fost realizată integral.

4.3. Obiectivul General 3: Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională

Scopul obiectivului a fost de a eficientiza procesul de implementare a politicii de dezvoltare regională, prin *crearea, îmbunătățirea și ajustarea* mecanismelor și a unui cadru instituțional corelat cu realitățile și necesitățile regionale, care să sprijine atingerea obiectivelor regionale de dezvoltare. În acest sens acțiunile au fost orientate spre:

- Sprijinirea îmbunătățirii mecanismului de finanțare a proiectelor în domeniul DR;
- Îmbunătățirea instrumentelor de monitorizare și evaluare a politicii și proiectelor de DR;
- Consolidarea capacităților tuturor actorilor regionali în domeniile aferente politicii de DR.

Obiectivul general 3: Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională		
Direcția prioritară 3.1 Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională	Direcția prioritară 3.2 Consolidarea mecanismului de finanțare a proiectelor de dezvoltare regională	Direcția prioritară 3.3 Dezvoltarea de capacități ale APL-urilor din regiune în domenii relevante

Este de menționat, că realizarea acestui obiectiv a impus implicarea tuturor actorilor instituționali implicați în procesul dezvoltării regionale, astfel încât să fie asigurată o abordare unică și integrată de planificare, coordonare și evaluare a investițiilor publice sectoriale direcționate spre dezvoltarea regiunilor.

În perioada evaluată, Obiectivul 3 a contribuit semnificativ la îmbunătățirea capacității operaționale a ADR Centru, la diversificarea surselor de finanțare și la consolidarea competențelor autorităților publice locale din Regiunea de Dezvoltare Centru.

Efficientizarea operațională și mobilizarea resurselor. ADR Centru a consolidat mecanismele de identificare și mobilizare a finanțărilor complementare, prin elaborarea și actualizarea periodică a calendarului surselor de finanțare externă, care a inclus 11 oportunități de finanțare relevante (programe de cooperare transfrontalieră, programe de cooperare transnaționale, USAID, Solidarity Fund, etc). Informațiile privind oportunitățile de finanțare au fost diseminate sistematic către membrii CRD Centru și alți actori regionali, fiind însoțite de suport consultativ și metodologic pentru aplicare.

Totodată, ADR Centru a consolidat și extins parteneriatele instituționale, inclusiv prin identificarea unui nou partener strategic (Pomerania Development Agency, Polonia) și prin implementarea a trei parteneriate funcționale cu ADR Centru România, Solidarity Fund PL și GIZ, materializate în proiecte finanțate și implementate.

Consolidarea mecanismelor de monitorizare și evaluare. Mecanismele de monitorizare și evaluare au funcționat conform cadrului normativ național, rezultatele fiind integrate în rapoartele de progres privind implementarea POR Centru și în sistemul general de M&E al SNDR. În perioada de referință, ADR Centru a realizat monitorizarea post-implementare a 25 proiecte finalizate, cu evaluarea tuturor dimensiunilor durabilității și colectarea indicatorilor de produs și rezultat.

De asemenea, au fost realizate 7 evaluări de impact, care au contribuit la aprecierea eficienței, relevanței și impactului intervențiilor, precum și la formularea de lecții învățate utile pentru ciclurile viitoare de programare.

Dezvoltarea capacităților APL. Prin organizarea apelurilor competitive și a activităților de instruire aferente, ADR Centru a sprijinit creșterea capacității APL-urilor de a elabora și gestiona proiecte de dezvoltare regională. În perioada 2022–2025 au fost organizate mai multe sesiuni de instruire și informare, adaptate tipului de apel și nivelului de maturitate al beneficiarilor, contribuind la îmbunătățirea calității aplicațiilor depuse și la participarea activă a APL-urilor în competițiile de finanțare.

În anul 2024, MIDR, cu sprijinul Solidarity Fund PL în Moldova, a elaborat Conceptul de instruire pentru APL în domeniul dezvoltării și managementului integrat al proiectelor, în contextul procesului de aderare a Republicii Moldova la UE. În baza acestuia, ADR Centru a inițiat, la 27 noiembrie 2025, instruirea APL-urilor din regiune, elaborând structura și tematicile celor cinci blocuri de instruire.

Concluzie: Obiectivul general 3. Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională a fost realizat integral.

4.4 Indicatorii țintă realizați la nivelul RDC

Indicatorii țintă asumați la nivelul RDC au contribuit parțial la atingerea țăintelor naționale stabilite în SNDR 2022-2028, fiind atinși în măsura corelată și dependentă de sursele financiare disponibile pentru realizarea intervențiilor planificate în domeniile prioritare. În acest context, în POR Centru 2022-2025 au fost stabiliți 7 indicatori de impact, dintre care 5 indicatori au depășit ținta stabilită, 1 indicator a fost sub ținta planificată, iar 1 indicator nu a fost posibil de a fi evaluat din cauza lipsei datelor relevante de la instituțiile responsabile (Tabel 10).

Tabelul 10. Indicatori de impact la nivelul RDC

Obiective Generale ale POR Centru	Indicatori de impact planificați	Indicatori de impact atinși
1: Creșterea competitivității și ocupării forței de muncă a RDC	✓ creșterea PIB Regional cu cca 0,5 p.p. de la 14,7%(2018) până la 15,2%	✓ PIB Regional a atins indicele de 15% în anul 2022
2: Sporirea coeziunii teritoriale și prevenirea excluziunii în RDC	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rata de ocupare populației – creșterea cu cca 1,4 p.p (până la 35%) ✓ Dotarea locuințelor cu servicii publice de apeduct din surse sigure de apă – minim 28% ✓ Dotarea locuințelor cu servicii publice de canalizare – minim 13% ✓ Accesul populației la sisteme de colectare a deșeurilor – minim 20% 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Rata de ocupare a populației este de 36,8% (2024) ✓ Dotarea locuințelor cu servicii publice de apeduct - 63,9% (2024) ✓ Dotarea locuințelor cu servicii publice de canalizare – cca 16% (2024) ✓ Indicatorul nu a fost posibil de evaluat din cauza lipsei datelor statistice
3: Îmbunătățirea mecanismelor și instrumentelor de implementare a politicii de dezvoltare regională	<ul style="list-style-type: none"> ✓ creșterea coeficientului de implementare a proiectelor din DUP, în comparație cu ciclul precedent (2016-2020 -38%) ✓ creșterea coeficientului de valorificare a resurselor planificate de la cca 88% la cca 95%. 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Coeficientul de implementare – 57,14 % ✓ Coeficientul de valorificare a resurselor – 99%

V. EVALUAREA REALIZĂRII POR Centru 2022-2025

5.1 Relevanța programului

Programul Operațional Regional Centru 2022–2025 se dovedește a fi profund ancorat în realitățile teritoriale ale regiunii, oferind un cadru strategic coerent și adaptat provocărilor locale. Relevanța sa rezultă din modul în care răspunde nevoilor identificate în analiza socio-economică, precum disparitățile în infrastructura de bază, accesul inegal la servicii publice, migrația forței de muncă și nivelul scăzut de atractivitate economică în anumite raioane.

Prin intervenții integrate și bine fundamentate, programul vizează domenii esențiale pentru dezvoltarea durabilă a regiunii, precum revitalizarea urbană, extinderea infrastructurii de apă și canalizare, sprijinirea întreprinderilor mici și mijlocii și

valorificarea potențialului turistic. Aceste direcții de acțiune reflectă nu doar prioritățile locale, ci și angajamentele asumate la nivel național fiind aliniate cu Strategia Națională de Dezvoltare Regională și Agenda 2030. Un element definitoriu al relevanței programului este caracterul său participativ. Procesul de elaborare a inclus consultări extinse cu autoritățile publice locale, mediul privat și societatea civilă, ceea ce a permis formularea unor intervenții care reflectă fidel realitățile și aspirațiile comunităților. În plus, flexibilitatea în definirea proiectelor și deschiderea către parteneriate locale sporesc capacitatea programului de a se adapta la provocări emergente și de a genera soluții sustenabile.

În ansamblu, Programul Operațional Regional Centru 2022–2025 se conturează ca un instrument relevant și oportun, capabil să contribuie semnificativ la dezvoltarea echilibrată și sustenabilă a regiunii.

5.2 Eficiența

Evaluarea eficienței programului evidențiază modul în care resursele financiare și administrative au fost utilizate în raport cu rezultatele obținute. Din analiza proiectelor implementate reiese că, în majoritatea cazurilor, fondurile au fost valorificate într-un ritm corespunzător, iar termenele de execuție au fost respectate, cu unele ajustări justificate de contextul local. De exemplu, proiectele din domeniul infrastructurii de apă și canalizare au înregistrat o rată de valorificare de peste 70%, în ciuda provocărilor legate de achiziții publice și capacitatea tehnică a beneficiarilor.

Totodată, eficiența administrativă a fost susținută prin simplificarea procedurilor de evaluare și contractare, precum și prin sprijinul oferit autorităților locale în elaborarea documentațiilor. Cu toate acestea, raportul semnalează necesitatea consolidării capacității instituționale, în special în zonele cu resurse umane limitate.

5.3 Eficacitatea

Programul și-a demonstrat eficacitatea prin gradul ridicat de realizare a obiectivelor stabilite. Indicatorii de rezultat arată progrese semnificative în domenii precum revitalizarea urbană, dezvoltarea turismului și infrastructura publică. Eficacitatea este susținută și de corelarea intervențiilor cu strategiile locale de dezvoltare, ceea ce a permis o mai bună adaptare la nevoile comunităților. Cu toate acestea, raportul atrage atenția asupra unor domenii unde progresul este mai lent, cum ar fi creșterea ratei de ocupare, sugerând necesitatea unor măsuri suplimentare de integrare pe piața muncii.

5.4 Impact

Impactul programului se reflectă în schimbările vizibile produse la nivelul comunităților locale. Intervențiile au contribuit la îmbunătățirea calității vieții, la creșterea atractivității regiunii și la consolidarea coeziunii sociale. Proiectele de infrastructură au facilitat accesul la servicii esențiale, iar cele din domeniul turismului au stimulat dezvoltarea economică în raioane cu potențial cultural și natural ridicat.

Raportul evidențiază și efecte indirecte, precum creșterea încrederii în administrația publică locală și intensificarea colaborării între instituții. În plus, implicarea beneficiarilor

în procesul de implementare a generat un sentiment de apartenență și responsabilitate, esențial pentru sustenabilitatea rezultatelor.

5.5 Durabilitate

Durabilitatea programului este analizată din perspectiva capacității proiectelor de a produce efecte pe termen lung. Majoritatea intervențiilor includ mecanisme de întreținere și monitorizare post-implementare, iar autoritățile locale au fost implicate activ în definirea planurilor de sustenabilitate. De exemplu, proiectele de revitalizare urbană au fost completate cu programe de revitalizare și cu parteneriate comunitare.

Raportul subliniază importanța consolidării durabilității instituționale, prin formarea personalului și crearea de structuri administrative stabile. De asemenea, se recomandă diversificarea surselor de finanțare pentru întreținerea infrastructurii și continuarea implicării comunității în procesele decizionale.

5.6 Principalele concluzii extrase din evaluare

Evaluarea implementării Programului Operațional Regional scoate în evidență următoarele concluzii:

1: Scopul declarant al programului de a sprijini creșterea competitivității și dezvoltării durabile a Regiunii de Dezvoltare Centru, ajustarea disparităților și creșterea calității vieții cetățenilor din Regiune — rămâne în continuare relevant și fundamental pentru echilibrarea dezvoltării teritoriale a Republicii Moldova, având o relevanță incontestabilă în raport cu obiectivele strategice naționale, cum ar fi Strategia Națională de Dezvoltare „Moldova Europeană 2030” și Strategia Națională de Dezvoltare Regională 2022-2028.

2: Obiectivele, măsurile și proiectele incluse în program rămân în mare parte valide.

3: În ceea ce privește structura, conținutul și logica intervenției aferente programului, evaluarea a arătat că acestea nu necesită modificări. Acest lucru se datorează, în mare parte, faptului că documentul a fost elaborat după intrarea în vigoare a noilor cerințe pentru documentele de politici publice, aprobate prin HG nr. 386/2020, fiind astfel conceput în conformitate cu noile reguli și prevederi.

4: Programul își păstrează relevanța deplină în ceea ce privește definirea în calitate de beneficiari a 2 orașe regionale (Orhei și Ungheni). Municipiile desemnate drept poli de creștere, prin Hotărârea Guvernului nr. 916/2020, sunt bine fundamentate, iar criteriile de selecție rămân pertinente. Nu există propuneri argumentate pentru modificarea acestora evidențiind justificarea procesului de selecție inițial.

5: În perioada 2022-2025, implementarea programului a fost susținut de o finanțare sistemică echilibrată, prioritar din Bugetul de Stat. Programul s-a bazat în principal pe finanțări obținute prin concursuri de proiecte în cadrul FNDRL, resurse mobilizate din bugetele autorităților publice locale și fonduri atrase de la parteneri de dezvoltare.

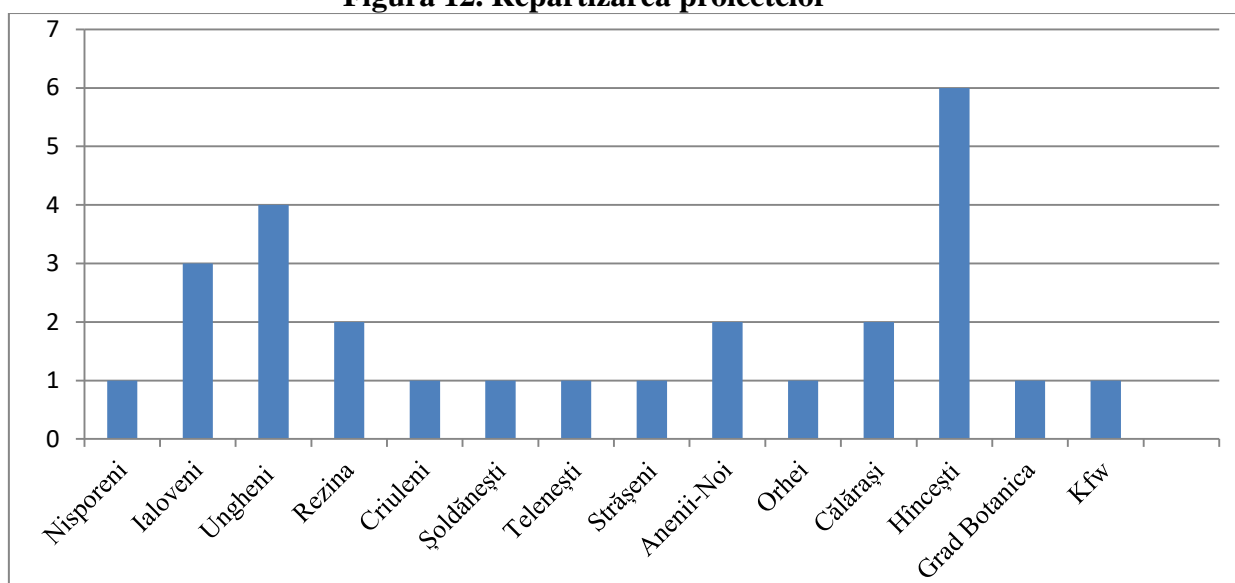
6: Administrațiile publice locale din orașele din regiune au întreprins măsurile obligatorii, necesare pentru a accesa finanțarea prevăzută în cadrul apelurilor de propuneri de proiecte. Astfel, au actualizat cadrul strategic, incluzând Strategiile de dezvoltare socio-economică și Planurile Urbanistice Generale, au înființat Unități de

Implementare în cadrul primăriilor (Ungheni și Orhei) și au fost elaborate 12 Programe de revitalizare urbană.

7: Până la data de 31 decembrie 2025, a fost identificată finanțare (deplină sau parțială) și a fost inițiată implementarea a 27 de proiecte din cele 28 incluse în DUP 2022-2024, ceea ce evidențiază un progres susținut, având în vedere impedimentele de ordin social și economic (inclusiv 16 proiecte au fost deja realizate în totalitate).

8: Comparând raioanele beneficiare în ceea ce privește repartizarea și implementarea proiectelor, se observă diferențe semnificative, înregistrându-se faptul că anumite raioane primesc mai multă atenție în cadrul acestor inițiative de dezvoltare, comparativ cu altele, unde numărul de proiecte este mai mic. Acest lucru poate indica fie o nevoie mai mare de dezvoltare în acele zone, fie o prioritate strategică pentru investiții și nu în ultimul rind mobilizarea capacităților administrative pentru depunerea dosarelor calitativ pregătite pentru obținerea finanțării.

Figura 12. Repartizarea proiectelor

9: Evaluarea a scos în evidență un grad relativ ridicat de „coerență internă” a intervenției de politică publică privind orașele poli de creștere, subliniind faptul că MIDR a introdus o direcție de finanțare separată, dedicată exclusiv orașelor cu statut de poli de creștere. Această schimbare a permis alocarea unor resurse mai bine adaptate nevoilor specifice ale acestor orașe și a asigurat o sincronizare mai eficientă a finanțării cu celelalte programe din cadrul FNDRL. Totodată, MIDR a coordonat eforturile partenerilor de dezvoltare pentru prioritizarea orașelor-poli de creștere, prin parteneri ca PNUD, GIZ/UE, BERD, Banca Mondială, Uniunea Europeană, ADA, și Solidarity Fund.

10: Peisajul antreprenorial în perioada de referință indică o creștere a numărului de microîntreprinderi, însoțită de o scădere a numărului de întreprinderi mici, mijlocii și mari. Această evoluție poate reflecta fie provocări economice care au afectat afacerile mai mari, fie o orientare spre afaceri mai mici și mai flexibile. Pentru a sprijini dezvoltarea durabilă a sectorului privat, sunt necesare politici care să susțină creșterea întreprinderilor mici și mijlocii, astfel încât acestea să aibă un impact economic mai puternic.

În concluzie, raportând prioritățile la indicatorii de rezultat, care parțial sunt stabiliți în cifre concrete, constatăm, că **POR Centru 2022-2025 este un document preponderent realizat**. Din cele 9 direcții prioritare, incluse în POR Centru, 5 direcții au fost *realizate integral*, 3 direcții au fost *preponderent realizate* și o direcție a fost *nerealizată*.

5.7 Recomandări pentru îmbunătățirea documentului de politică publică

Evaluarea Programului Operațional Regional Centru 2022–2024 evidențiază o serie de lecții valoroase și direcții de consolidare care pot fundamenta elaborarea viitorului document strategic regional. În primul rând, relevanța programului a fost susținută de o bună aliniere la nevoile teritoriale și la prioritățile europene, însă este esențial ca următorul cadru strategic să se bazeze pe o analiză diagnostic actualizată, granulară și orientată spre acțiune. Profilurile teritoriale detaliate și hărțile tematice pot contribui la o înțelegere mai nuanțată a disparităților și pot ghida intervențiile cu precizie.

Claritatea obiectivelor și coerența logicii intervenției trebuie consolidate prin formularea unor ținte SMART și prin definirea unor direcții de acțiune care să reflecte atât potențialul local, cât și provocările emergente. Integrarea temelor orizontale – precum digitalizarea, tranziția verde și incluziunea socială – nu mai poate fi tratată ca un element secundar, ci trebuie să devină parte integrantă a fiecărei componente strategice.

Participarea actorilor locali rămâne un pilon esențial al procesului de planificare. Consultările tematice și atelierelor de co-creare pot asigura nu doar legitimitatea documentului, ci și o mai bună asumare a implementării. În paralel, este necesară o structură clară de monitorizare și evaluare, cu indicatori relevanți, linii de bază și mecanisme de feedback continuu, care să permită ajustarea intervențiilor în timp real.

Durabilitatea trebuie abordată nu doar din perspectiva tehnică, ci și instituțională și comunitară. Proiectele viitoare trebuie să includă planuri de mentenanță, surse de finanțare post-implementare și strategii de implicare activă a comunităților. În acest sens, accentul pe formarea continuă și pe consolidarea capacității administrative devine o condiție esențială pentru succesul pe termen lung.

În final, viitorul document strategic ar trebui să fie nu doar un instrument de planificare, ci și un cadru narativ accesibil, care să inspire, să mobilizeze și să reflecte aspirațiile regiunii. Claritatea exprimării, exemplificarea prin studii de caz și utilizarea unor formate vizuale sintetice pot facilita comunicarea și înțelegerea sa de către toți actorii implicați.

1: Pentru a atinge obiectivele stabilite, este necesară o accelerare a implementării și finalizării proiectelor, în special în domeniile care prezintă un progres lent, cum ar fi ocuparea forței de muncă și revitalizarea urbană.

2: Va fi consolidată și capacitatea ADR-urilor de a se impune la nivel regional ca instituții de suport a dezvoltării, în special vizînd creșterea rolului ADR și posibilitățile acestora de a fi mai implicată în procesul de atragere a resurselor financiare externe pentru proiectele de dezvoltare regională.

3: Se recomandă APL-urilor de nivel I și II să fie mai mult implicate în elaborarea, promovarea, crearea de parteneriate cu instituții publice și private, precum și în implementarea proiectelor de dezvoltare regională.

4: Este esențial ca Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale să ofere suport suplimentar pentru dezvoltarea capacităților administrative ale autorităților publice

locale din orașele-poli de creștere. Acest lucru poate include formare profesională, schimb de bune practici și asistență tehnică pentru a asigura implementarea eficientă a proiectelor și o mai bună gestionare a resurselor disponibile.

5: Sporirea gradului de atenție a finanțatorului și autorităților publice locale pentru implementarea proiectelor în domeniul antreprenoriatului. Dacă în domeniul antreprenoriatului nu se implementează proiecte, acest lucru poate afecta negativ dezvoltarea economică a regiunii, reducând oportunitățile de creare de locuri de muncă, inovare și creștere economică. Iată câteva recomandări pentru a redresa această problemă:

Monitorizarea și adaptarea politicilor publice pentru susținerea implementării proiectelor în domeniul antreprenoriatului în regiuni.

Finanțare și acces la capital prin crearea de fonduri suplimentare de sprijin pentru antreprenoriat.

Parteneriate public-private: Încurajarea parteneriatelor între guvern, instituții de educație și companii private pentru a crea un ecosistem antreprenorial favorabil.

Director ADR Centru

Ion PÎNZARI

ELABORAT:

Alina BUJOR-LUCA, șef Serviciul monitorizare și evaluare, ADR Centru

ANEXE. CADRUL DE INDICATORI PE DOMENII DE INTERVENȚIE

Tabelul 11. Cadrul de indicatori din domeniul revitalizare urbană

Descrierea indicatorului	Unitatea de măsură	Valoarea inițială	Ținta finală	Progres atins	Ținte intermediare			
					2022	2023	2024	2025
Indicatori de produs:								
drum de acces asfaltat	m.l	0	1900	1900	0	127	23	1750
parcare amenajată	nr.	0	4	4	0	0	1	3
teatrul verde	nr.	0	1	1	0	0	1	0
alei pietonale pavate	nr.	0	1100	1100	0	0	0	1100
bloc sanitar	nr.	0	2	2	0	0	2	0
teren de joacă	nr.	0	1	1	0	0	1	0
podețe	nr.	0	3	3	0	0	2	1
consolidarea malurilor lacului	nr.	0	6000	6000	0	0	0	6000
autobuze procurate	nr.	0	18	18	0	0	0	18
teren de sport în spații închise	nr.	0	4	4	0	0	0	4
teren fotbal	nr.	0	2	2	0	0	0	2
Suprafață amenajată	ha	0	4,66	4,66	0	0	0	4,66
Indicatori de rezultat:								
nr. localități ce au acces la servicii	nr.	0	5	5	0	0	5	4
nr. populație ce are acces la servicii	nr.	0	27800	27800	0	0	27800	35006

Tabelul 12. Cadrul de indicatori în domeniul turism

Descrierea indicatorului	Unitatea de măsură	Valoarea inițială	Ținta finală	Progres atins	Ținte intermediare			
					2022	2023	2024	2025
Indicatori de produs:								
nr. atracții turistice construite	nr.	0	1	1	0	0	1	0
atracții turistice renorate	nr.	0	2	2	0	0	2	0
nr. atracții turistice amenajate	nr	0	1	1	0	0	1	0
teritoriu amenajat	ha	0	16	0	0	0	0	0
drum reabilitat	km	0	0,5	0	0	0	0	0
Indicatori de rezultat:								
obiectiv turistic inclus în circuit turistic	nr.	0	5	0	0	0	4	0

Tabelul 13. Cadrul de indicatori în cadrul domeniului de intervenție apă și sanitație.

Descrierea indicatorului	Unitate de măsură	Valoarea inițială	Ținta finală	Progres atins	Anii			
					2022	2023	2024	2025
Indicatori de produs:								
rețele de apeduct construite	km	0	287,25	226,97	41,57	85,39	64,4	35,56
stații de pompare a apei potabile construite	nr	0	14	7	1	3	3	1
castele de apă construite/renovate	nr	0	18	17	4	0	12	1
rezervoare de apă potabilă construite/renovate	nr	0	12	6	0	0	6	0
rețele de canalizare construite/renovate	km	0	48,1	48,1	14,58	16,68	16,26	0,64
stații de pomparea apelor uzate construite/renovate	nr	0	2	2	0	2	0	0
Indicatori de rezultat:								
localități cu acces la sistem de AAP construit	nr.	0	22	15	0	7	2	13
nr. de localități cu acces la sistemul de canalizație construit	nr.	0	4	4	0	2	0	2
nr. populație cu acces la sistemul de AAP construit	nr.	3971	125435	63728	0	40845	7335	15551
nr. de populație cu acces la sistemul de canalizație construit	nr.	0	34	15	0	7	2	13
Proiect tehnic realizat	nr.	0	3	3	0	1	2	0

Analiza celor trei domenii – revitalizare urbană, dezvoltarea turismului și infrastructura de apă și canalizare – evidențiază un efort amplu și diversificat de modernizare a comunităților. În domeniul **revitalizării urbane**, obiectivele de produs au fost realizate integral, cu drumuri asfaltate, spații verzi consolidate, terenuri sportive și culturale, ceea ce a condus la depășirea țintelor de populație beneficiară și la o creștere vizibilă a calității vieții. În domeniul **turismului**, rezultatele au fost parțiale: s-au construit și renovat atracții turistice, dar infrastructura de acces și facilitățile de cazare au rămas nefinalizate, ceea ce a limitat includerea obiectivelor în circuitul turistic la un nivel mai mic decât cel planificat. În domeniul **apei și canalizării**, s-au realizat investiții majore în rețele și stații, cu un impact direct asupra creșterii numărului de localități și gospodării conectate, însă țintele finale nu au fost încă atinse, ceea ce arată necesitatea continuării investițiilor.

Astfel, numărul localităților conectate la sistemele de apă și canalizare a crescut treptat, iar populația deservită a ajuns la peste 63.000 de persoane, comparativ cu nivelul inițial de sub 4.000. Această evoluție confirmă că investițiile în infrastructură nu au rămas doar la nivel de construcții, ci au generat un impact social vizibil, prin creșterea ratei de conectare a gospodăriilor la serviciile publice. Datele statistice arată că rata de conectare la apeduct a urcat de la 60,15% în 2021 la 63,87% în 2024, iar la sanitație de la 14,4% la 15,82%. (vezi tabel 14).

Tabelul 14. Dotarea cu sisteme de apeduct/sanitație ale gospodăriilor din RDC

Anul	Nr. gospodării casnice	Nr. gospodării conectate la serviciul public de apeduct	Rata de conectare (%)	Nr. gospodării conectate la serviciul public de sanitație	Rata de conectare (%)
2021	370 300	222 750	60,15%	53 481	14,4%
2024	373 600	238 641	63,87	59 107	15,82%

Sursa: BNS

În ansamblu, cele trei seturi de indicatori demonstrează că proiectele au generat rezultate tangibile și beneficii vizibile pentru comunități, dar gradul de realizare diferă între domenii: complet în cazul revitalizării urbane, parțial în turism și în infrastructura de apă/canalizare. Această diferență subliniază atât succesul unor intervenții, cât și nevoia de consolidare și continuare a eforturilor pentru a asigura o dezvoltare echilibrată și durabilă.